

FRA KLONDIKE TIL NY-ÅLESUND

Historien om 'The Klondike King' Michael Knutsen

Gull i Amerika

Kull i Ny-Ålesund

**Svalbard
og Roald
Amundsen**

ISBN 978-82-690560-0-6

Forfatter **Jan Molvin Knutsen** skriver levende og personlig om sin bestefar, eventyreren Michael Knutsen, fra hans farefulle tid som gullgraver i Alaska til hans skipsrederi i Ålesund og etableringen av Ny-Ålesund på Svalbard.

Michael Knutsen (Michael Britanus Julius Knutsson Synnes, født 12. oktober 1863, død 17. september 1948) var en norsk-amerikansk gullgraver, skipsreder, bystyrerepresentant i Ålesund og en av grunnleggerne av gruvedrift gjennom Kings Bay Kullkompani på Svalbard.

Her er historien om hvordan en drøm natten før gullskjerpet ble solgt, gjorde Michael Knutsen til "The Klondike King". Men ikke helt uten dramatikk. Han var en av pionerene som dro inn i Alaskas villmark som gullgraver, ofte med livet som innsats.

Høsten 1898 dro han og familien til Norge og Ålesund og startet sin skipsredervirksomhet. På folkemunne i Ålesund ble han på den tiden omtalt som «Skjærvakongen».

I en tid med uklarhet rundt norsk suverenitet over Svalbard, satset Michael og noen få andre meget stor risikokapital for å etablere viktig virksomhet i Ny-Ålesund på Svalbard. Gjennom etableringen og arbeidet på Svalbard stiftet han også bekjentskap med Roald Amundsen på hans ekspedisjoner fra Ny-Ålesund.

***Forfatter: Jan Molvin
Knutsen (1931-2015)***

ISBN 978-82-690560-0-6

Fra Klondike til Ny-Ålesund

– *Biografi om Michael Knutsen*

Forfatter: Jan Molvin Knutsen

PDF-oppdatering 2025

Opplag 2

Kommentarer: Sideforskyvelse (+2) fra original/trykk

Trykk 2017

Opplag 1

Eget Forlag ved Michael Synnes

Info: www.knutsen.us

ISBN 978-82-690560-0-6

Copyright | Opphavsrett beskyttet i hht. Åndsverkloven.

FORORD

Denne personlige biografien ble skrevet av min far, *Jan Molvin Knutsen* (1931-2015), over en del år. Boken handler om Jan Molvins bestefar, *Michael Knutsen*, og kan deles i tre hoveddeler: Først og fremst hans tid som gullgraver og «The Klondike King» i Nord-Amerika. Deretter hans periode som fiskeskipsreder på Skjærva i Ålesund («Skjærvakongen»), og til slutt hans deltakelse i etableringen av kullgruvedrift i Ny-Ålesund på Svalbard.

Jeg lovet å samle og publisere dette materialet i bokform for min far før hans død. Han hadde dårlig helse i sine siste leveår, og vi er utrolig takknemlige for at han formidlet denne informasjonen på en så god og levende måte, mye som gjenfortelling av samtaler han hadde med sin bestefar.

Redaksjonelt: Det har vært en viss utfordring å samle ulike deler av min fars tekstfragmenter, papirskrevne notater, avisartikler o.l. fra ulike datamaskiner, datafiler og tekst-formater. I tillegg har enkelte bilder vært vanskelig å forbedre.

Ulik tegnsetting har vært en konsekvens av ulike tekstprogram og filer. Jeg har også latt forfatterens diverse tankestreker (---) o.a. være for en stor del, slik at hans preg kan speile boken. En del korrekturbehov og ulike navnevarianter (*Skjerva* – *Skjærva*, *Knutsen* – *Knudsen* - *Knutsson*, *Synnes* – *Synes*, *Klondike* - *Klondyke* osv.) ber jeg om overbærenhet med! Kildehenvisningene og evt. rettigheter er også knyttet til forfatterens eget kartotek, og er dermed dessverre ikke tilgjengelig på fil.

Tittelen «Fra Klondike til Ny-Ålesund» kom han frem til, husker jeg – etter lenge å ha vurdert tittelen «Fra Gull til Kull» (med henvisning til at hans bestefar først lette etter gull i Amerika, og deretter kull på Svalbard).

Biografien var en av Jan Molvin Knutsen sine sideprosjekter, og med hans utrolig gode hukommelse er dette svært verdifulle erindringer om en svunnen tid. Og et interessant bidrag for forståelsen av skandinavers jakt etter gull i Amerika, redervirksomheten i Ålesund og utviklingen og gruvedriften i Ny-Ålesund på Svalbard.

Michael Synnes, Tønsberg 04.10.2016

INNHold:

Innledning	7 (5)
The Klondike King (<i>Amerika og gullgraving</i>)	10 (8)
Skjærvakongen (<i>Ålesund og rederivirksomhet</i>)	33 (31)
Biskop Monrad Norderval (<i>oppvekst på Skjærva</i>)	68 (66)
Kings Bay og Ny-Ålesund (<i>byetablering og kullgruvene</i>)	73 (71)
Statens overtakelse i Ny-Ålesund	82 (80)
Polfarer Roald Amundsen og Ny-Ålesund	86 (84)
Barndomsminner fra Ålesund (<i>Skjærva</i>)	93 (91)
Noen refleksjoner	96 (94)
Etterord	97 (95)
Kilder	99 (97)
Om forfatteren (<i>Jan Molvin Knutsen</i>)	101 (99)

[sideforskyvelse +2 fra original papirutgave]

MICHAEL KNUTSEN

SKJÆRVAKONGEN & THE KLONDIKE KING

INNLEDNING

I byjubileumsåret 1998 var det akkurat 100 år siden min bestefar, Michael Knutsen (*Michael Britanus Julius Knutsson Synnes*) med sin familie, bosatte seg i Norge. Her kjøpte han en stor eiendom i bydelen Skjærva i Ålesund, bygget opp en fiskeflåte med store buer og startet sin virksomhet som skipsreder og handelsmann.

Sist sommer gikk jeg omkring ute på Skjærva – mitt barndoms «rike» – hvor min bestefar, Michael Knutsen, en gang var *Skjærvakongen*, som han ble kalt på folkemunne.

Det var en varm og fin sommerdag med svak pålandsbris som sendte herlig duft av sjø inn over land – akkurat slik jeg husker somrene på Skjærva fra barndommen. Jeg fant straks «Skjærva-villaen» med den store, vakre hagen. Noen av de gamle, fine trærne, som jeg husker så godt, står der fremdeles.

Jeg rusler videre fra Ivar Aasens gate og ned Skjærvagata, og så står jeg foran det gamle murhuset som var hjerne og hjerte i Michael Knutsens omfattende virksomhet i Ålesund fra ca. 1900 til 1930-tallet, nemlig Kjøpmannsgaten 17.

Jeg er yngste sønn av Molvin Olav Knutsen og Margit Peggy Knutsen, født Sæther.

Min far var den fjerde i rekken av de syv sønnene til Othilie og Michael Knutsen, og han var den siste av deres åtte barn som ble født i byen Tacoma i USA. De andre barna deres ble født i Ålesund, tre gutter og den eneste datteren Hjørdis (en annen datter mistet dessverre livet i meget ung alder i en drukningsulykke i Ålesund. Red.).

Jeg ble født i første etasje i Kjøpmannsgaten 17 i 1931, og faktisk i det rommet som var min bestefar Michael Knutsens kontor, da han eide og drev "*Aktieselskapet Skjerva*" og var en av byens største og dyktigste skipsredere og handelsmenn.

Jeg vokste opp på Skjærva, og vi bodde i bestefars tidligere kontorer fram til 1944. Bestefars privatkontor ble soverommet vårt. Det var grønt med dør inn til ekspedisjonskontoret, som ble stua vår. Den hadde brystpanel med dyp, rød farge kan jeg huske. En bred svart list var skille, og ovenfor var det en lys gul farge. Der var også en stor rundovn med krone, og jeg syntes vi hadde det flott!

Kjøkkenet var stort og hadde tidligere også vært en del av bestefars kontor. Det knytter seg mange gode minner til min oppvekst ute på Skjerva, noe jeg kommer inn på senere. –

Det er på denne bakgrunnen jeg nå skriver ned noe av det min bestefar og min far har fortalt meg; men også hendelser jeg har hørt om fra noen av mine onkler og spesielt fra tante Hjørdis, som trofast stelte for sin mor og far så lenge de levde. En del stoff har jeg også fra andre andre kilder.

Jeg deler historien opp, og begynner med Michael Knutsens farlige og eventyrlige opplevelser under gullrushet i Alaskafjellenes villmark, som førte til at han av enkelte ble kalt "The Klondike King". Den delen av historien danner nemlig bakgrunnen for min bestefars virksomhet på Skjerva i Ålesund, som førte til at han på folkemunne ble omtalt som "*Skjervakongen*". Til slutt nevnes hans deltakelse i oppstarten av kullgruver i Ny-Ålesund på Svalbard.

Jan Molvin Knutsen, Jessheim 1. november 1999

THE KLONDIKE KING

«*Skjærvakongen*» var faktisk blitt kalt konge også noen år før han kom hjem til Norge og Ålesund.

Fra Vigra til Amerika

Unggutten fra Vigra dro nemlig som 19 åring til Amerika, og ble etter noen år "derover" med på det store gullrushet i Alaska. Han slet forferdelig og var nær ved å miste livet flere ganger; men han var tross alt en av de få heldige! Han fant gull i mengder, bl.a. en av de største gullklumper som ble funnet. Den var på størrelse med et barnehode og ble behørig både fotografert, veid og målt. Bildet er faktisk fremdeles å se på museer der borte - med påtegning av både mål og vekt - bl.a. i Seattle (se foto bak). På grunn av sine store gullfunn var Michael Knutsen en av dem som i amerikanske aviser og magasiner ble omtalt som en "*Klondike King*".

Men skal jeg fortelle om bestefar, får jeg vel begynne med begynnelsen. Michael Knutsen kommer fra den gamle Synes-slekta på "sagaøya" Vigra. Michael hadde en eldre bror og en yngre søster og vokste opp på Endregarden på Synes. Han ble født den 12. oktober 1863, døpt 22. november og fikk navnet ***Michael Britanus Julius Knutsson Synes***. Han fikk sannsynligvis sin skolegang under lærer Hans Roald, som var lærer på Synes fra 1869.

I gamle protokoller finner vi bl.a.:

Konfirmerede: 1878; 29. september Michael Britanus Julius Knudsen Synes, foreldre gårdmann Knud Andreas Martinus Olsen Synes og Oline Marie Johanne Sjursdatter.

Udflyttede: 1883; Michael Knudsen Synes, født 1863, til Amerika.

Michael arbeidet hjemme på gården fra barnsbein av, og etter konfirmasjonen var han også med både på fiske og fangst. Ved siden av ble han i disse årene opplært til å bli en habil smed.

I mange år trodde jeg at bestefar hadde emigrert til Amerika fordi eldstebroren - Ole Severin Knudsen Synes - skulle ha Endregarden etter foreldra. Men det var ikke tilfelle. Allerede i 1882 - *året før han dro til Amerika* - hadde Michael fått skjøte på halve Endregarden fra faren sin. Han dro heller ikke for å grave etter gull, for den "feberen" kom ikke før et stykke ut på 1890-tallet. Michael var bare 19 år da han dro, så det var vel en blanding av eventyrlyst og kanskje tro på historiene som gikk på den tiden om Amerika som mulighetenes land for de som var villig til å stå på og arbeide seg frem.

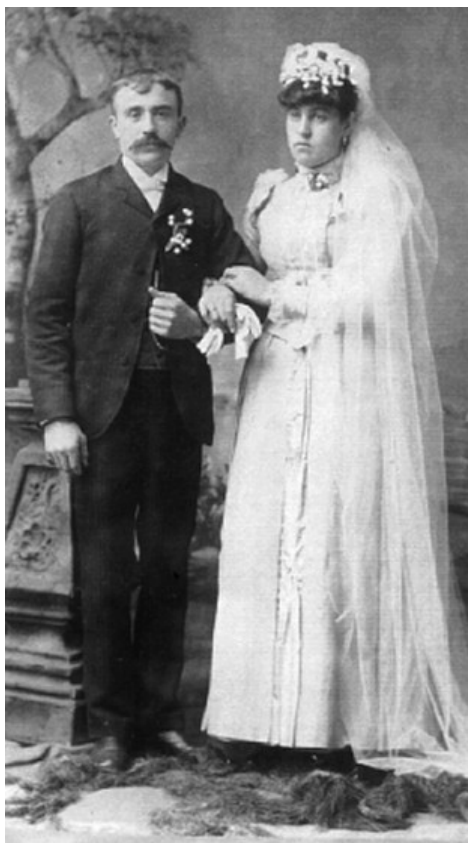
Øya Vigra utenfor Ålesund. I dag bl.a. kjent for Ålesund Lufthavn på Vigra.

Da Michael kom til Amerika, oppdaget han fort at dette ikke var det "drømmelandet" som historiene fortalte om. Det fantes ikke noe mottaksapparat som la forholdene til rette for de nyankomne. Skulle man ha seg husvære og arbeid så måtte man stå på selv. Nå hadde bestefar såpass med penger med seg, at han klarte å skaffe seg husrom og mat de første ukene, mens han lette etter jobb. Men han så mange som slett ikke fant seg til rette i dette nye landet, og som det gikk dårlig med. Kanskje hadde forventningene vært for store. -

Etter en tid fant Michael seg arbeid på et mekanisk verksted, men betalingen var dårlig. Det var så vidt nok til å leve fra hånd til munn. Etter hvert som han lærte språket, fant han bedre arbeidsplasser og fikk noe bedre lønn. Etter et par år kom han til Tacoma, hvor han fikk en bra jobb som smed på et mekanisk verksted.

Her møtte han sin kjære Othilie Andersson - min bestemor - etter en tid. Hun var også fra Norge. Hun var født i Gullskogen utenfor Drammen og vokste opp i Drammensdistriktet med svensk far (vognmannshandler fra Värmland) og norsk mor. Hun dro også til Amerika i 19 års alderen, og bodde hos en eldre søster som hadde reist over noen år tidligere. Det var - er jeg blitt fortalt - kjærlighet ved første blikk, og Michael og Othilie giftet seg etter kort tid.

Bildet fra bryllupet i Tacoma i 1890 på neste side viser Michael med sin flotte kone, Othilie. Han var en røslig mann, men Othilie var en meget høy kvinne!

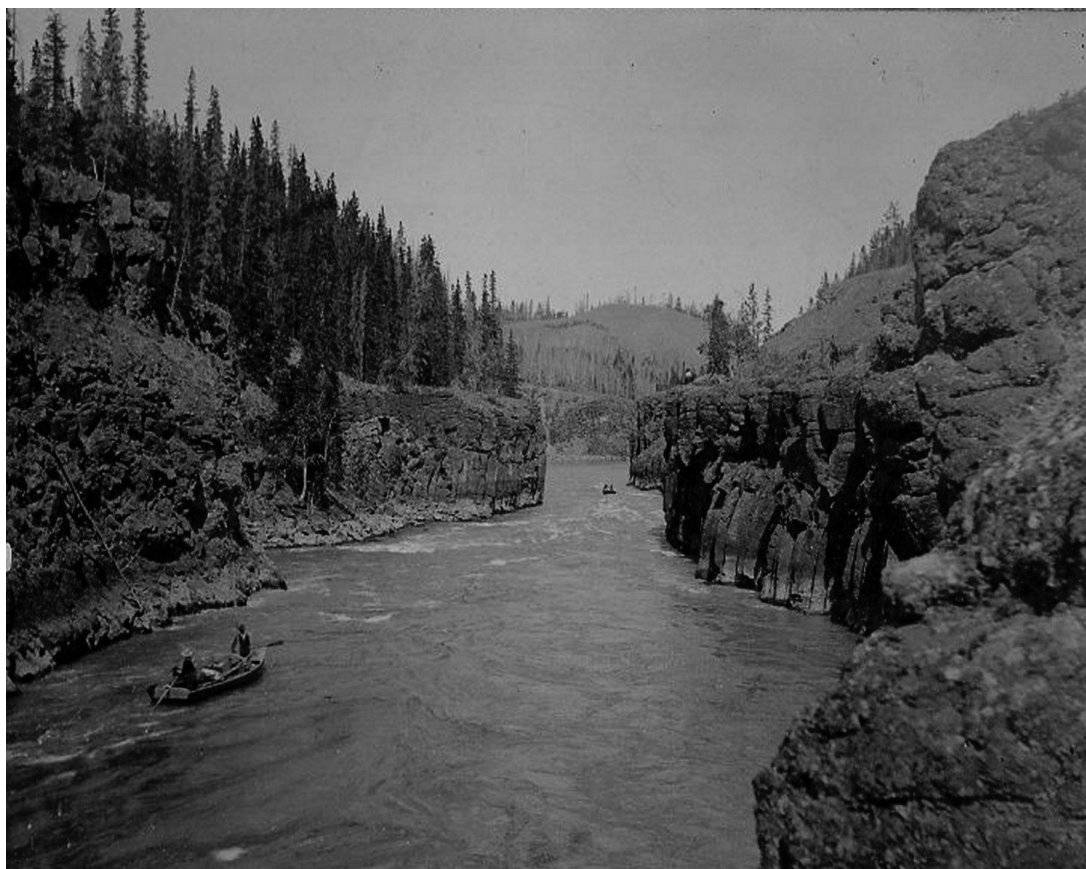

Bryllupsbilde: Michael Knutsen og Othilie (født Andersson), Tacoma 1890.

De fikk etterhvert tre gutter - Olger, Arthur og Henry - og kjøpte eget hus i Tacoma. Etter å ha arbeidet ca. 12-13 år som smed på forskjellige mekaniske verksteder, møtte bestefar Lars Langlo fra Stranda. Han hadde da et par års erfaring med å lete etter gull i Klondike ved Glacier Creek i det indre Alaska. Han ville svært gjerne ha med Michael ut igjen, og det han fortalte om muligheten for å finne gull der ute, var fristende. -

Bestefar fortalte meg at hverken han eller bestemor likte at han skulle forlate henne og de tre barna for å dra inn i Alaskas villmark - som den gang ennå ikke var skikkelig kartlagt - på jakt etter gull. Men etter å ha drøftet situasjonen med sin kjære Othilie, ble de enige om at han skulle gjøre et forsøk. En viktig grunn for den avgjørelsen, var at det nye huset de hadde bygget i Tacoma var blitt svært dyrt. En annen ting lå også bak, nemlig en drøm de begge hadde om å kunne vende tilbake til "gamle" Norge. - Bestefar var 32 år da han sammen med Lars Langlo og seks andre

1. mars 1895 dro avgårde mot det ukjente. Dette var faktisk tre-fire år før det virkelig store gullrushet i 1899!

Miles Canyon 1898.

Mot Glacier Creek og Klondike

Første etappe var med båten "Willapa", som skulle skipe dem til Dyea. Alle karene hadde med seg trekkhunder, og bestefar hadde med sin kjære "Båsen", som han selv hadde trent opp hjemme i Tacoma.

« - Dette var ingen hyggetur!», fortalte bestefar. « - Været var dårlig, hundene hylte og bar seg, og mange av de vordende gullgraverne ble forferdelig sjøsyke. Offiserer og mannskap var heller sure på 'disse eventyrerne og bikkjene deres', som skaffet

dem så mye bråk og ekstraarbeid! Ja, skipperen selv kalte oss rett og slett 'selvmordskandidater'!

- Alt ble bedre etter at vi etter mye strev endelig fikk utstyret vårt på land i Dyea. Vi spente hundene for sledene og startet neste etappe - oppover Dyeadalene. Det var fast og fin skaresnø så hundene dro sledene lett oppover dalen. Det var tydelig at de var glad over å ha fast grunn under labbene. Verre ble det da vi nærmet oss fjellovergangen. Der var isbreen blitt så blaut at vi noen steder sakk nedi til oppunder armene!

- Det var et fryktelig slit å få sledene og utstyret over passet. På andre siden gikk det derimot raskt unna over flere store vann og innsjøer. Alt gikk bra til vi var kommet nesten over Marsh Lake, men der gikk Langlo med førerhunden sin og sleden gjennom isen. Det var virkelig kritisk en stund, men vi fikk dem opp etter mye strev. Dette hendte ei uke etter at vi startet fra Dyea, og vi hadde faktisk ikke gitt oss tid til å lage varm mat på hele denne tiden!

- Nå måtte vi likevel stoppe for å få tørket både klær og proviant, og da skal jeg si deg - Jan Molvin - at det smakte med et varmt måltid!»

Bestefar smilte for seg selv, men så så han plutselig rett på meg og sa, « - Og du Jan Molvin, liker ikke rognvafler har jeg hørt; hva er det for noe tull!?» Og han fortsatte: « - Du må lære deg å spise det du får i disse dager!» *(dette var under krigen i 1942 eller 1943, da det var svært knapt med og mel og brødmater. Rognvaflene laget min mor enten av torskerogn eller silderogn med littegrann mel som bindemiddel. Det var sikkert næringsrikt, men jeg likte dem altså ikke, og det hadde bestefar fått høre).*

Da sunnmørsgjengen kom fram til Yukon var det så langt på vår at elva var nesten isfri.

Nå gikk det ikke lenger med hund og slede. For å komme videre måtte de hogge tømmer, som de saga opp til båtbord og nagla sammen. De tetta med kvae mellom borda, og med disse primitive båtene gikk de ei høyst usikker ferd ned gjennom de mange farlige stryk i Grand Canyon. Det var nok ikke bare hell at det gikk bra. De var alle sindige og flinke folk som hver på sin plass gjorde jobben sin. Det var langt ifra alle som kom seg gjennom disse farlige stryk med livet i behold! Den 17. mai nådde de fram til Forty Mile City. Det ble således en dobbel festdag for sunnmørsgjengen, som hadde vært underveis i ca. 2 1/2 måned!

Men ennå var det et stykke igjen før de var framme ved målet - gruveområdet ved isbreene i Glacier Creek. Jeg kunne berette mange historier, som bestefar fortalte meg om den strabasjose og farlige turen. Men det får bli ved en annen anledning. -

Da de endelig kom fram viste det seg imidlertid at det var dårlig med gull! De fleste var blakke etter en tid, og gruppa løste seg etterhvert opp. Bestefar som hadde regnet med å være tilbake hos sin Othilie og de tre guttene innen utgangen av året, angret bitterlig på at han hadde innlatt seg på dette "ville" eventyret. Han hadde ingen mulighet til å komme seg derfra. Han fikk seg jobb med utvasking i ei gruve og tjente såpass at han kunne brødfø seg selv så vidt det var.

Gode venner - Harde tider

Etter en tid slo han seg sammen med en vestlending som hette Anders Olson Olsnes. " - Han Anders kom fra Bruvik i Hardanger", fortalte bestefar en gang til meg, og han føyde til : " - Vi sleit fryktelig der borte i Klondike, men vi veksla ikke et vondt ord. Mellom oss ble det et livslangt vennskap." *(I en bok jeg har, som inneholder avsendte telegrammer fra Skjærva - 1918 til 1921 - fant jeg en bekreftelse på dette spesielle vennskapet, nemlig et telegram adressert til **Andrew Olsen** - så Anders Olsnes hadde vel da tatt i bruk det navnet han hadde brukt i Amerika. Telegrammet var sendt den 2/12, 1920 og var invitasjon til datteren Hjørdis sin konfirmasjon).*

Jeg bruker navnet **Anders Olsnes** heretter, for det var det bestefar brukte når han fortalte til meg. Disse to vennene spleiset og fikk kjøpt en gruve i Glacier Creek.

Bestefar måtte sende brev til sin Othilie og fortelle at han dessverre ikke rakk å komme seg hjem dette året, men at han ville komme til neste år. At han var blakk og ikke hadde penger hverken til å leve av eller reise for, sa han ingenting om. Anders og Michael var heldige og fikk lånt til driftsmaterialer på sine ærlige ansikt. De sleit hardt med graving og utvasking i mange uker, men uten resultat. De måtte til slutt gi opp. - - -

Det var også vanskelig å få seg arbeid nå, fordi det var dårlig avkastning i gruvene omkring, men Anders fikk seg likevel en liten jobb i ei gruve i nærheten.

Michael var nå begynt å skranke. Han og Anders Olsnes hadde satt opp et skur like i nærheten av gruva. De hadde gjeld på driftsmaterialene til den "tomme" gruva, og nå var det også slutt på penger til mat! « - Det var en fortvilet situasjon", fortalte bestefar. « - Jeg hadde rett og slett ikke penger til mat, og slett ikke til hunden min. Jeg orket ikke å se på at Båsen sultet, og fant derfor ingen annen mulighet enn å selge min trofaste venn, som hadde fulgt meg hjemmefra Tacoma og hele den strabasiose veien gjennom villmarken fram til Glacier Creek.»

Gruvearbeidere i Klondike.

Han solgte Båsen til en mann han kjente godt, en svenske ved navn Charles Andersson. Han fikk fire hundre dollar for den flotte kraftige trekkhunden, slik at han kunne klare seg en tid.

Anders hadde fått tilbud om en jobb til bra betaling i et annet område. Han ville at Michael skulle bli med, men han avsto. Han sa imidlertid ikke noe om at han følte seg for svak til å arbeide. Denne seinvinteren kunne blitt den siste for bestefar. Han fortalte at han hadde feberfantasier, verket i hele kroppen, og at han til slutt nesten ikke maktet å røre seg. Det var forlenget slutt på maten. Det var skjærbuk han hadde fått, og han var sikker på at han kom til å dø alene der ute i ødemarka - i det vesle skuret, som han og Anders hadde satt opp like i nærheten av gruva. I denne tilstanden ble han funnet av en franskmann som tilfeldigvis kom forbi, og som heldigvis var såpass nysgjerrig at han åpnet døra og kikket inn. Det var redningen!

Bestefar fortalte siden at den tørre brødsalken som han fikk av franskmannen den gangen, var det beste han noen gang hadde smakt!

Anders Olsnes hadde fått beskjed om at kameraten hans var veldig syk og kom derfor straks tilbake. " - At jeg overlevde den vinteren må regnes som et under", fortalte bestefar. " - Når det begynte å våres samla Anders inn et planteslag som smakte som surgras. Dette kokte han og blandet i all maten han laget og ga meg. Jeg er overbevist

om at det var det som tok knekken på skjørbuken, og gjorde at jeg kom meg på beina igjen. Det var ikke snakk om vitaminer den gang, men i ettertid har jeg tenkt at dette gresset må ha vært svært vitaminrikt", mente bestefar. Han var ikke i tvil om at det var franskmannen, Anders Olsnes og gress-etingen som reddet livet hans.

Et såkalt Roadhouse med gruvearbeidere i Klondike.

Klondike og Dawson City

Michael Knutsen hadde kommet seg etter skjørbuk-sykdommen, men han led under fattigdommen, fordi gruva som han eide sammen med Olsnes bare førte til utgifter og ingen inntekter. Samme hvor hardt de sleit og arbeidet, så var gruva "svart", som det het den gang.

Klondike City 1898.

Når det så dukket opp rykter i Glacier Creek om gullfunn i Klondike, var Michael og Anders derfor blant de første som dro fra denne isdalen i retning mot Dawson. Den normale veien til Dawson gikk gjennom Forty Mile City, men det ga de seg ikke tid til. De dro rett over fjellet og kom fram på rekordtid! De fikk tak i hver sin claim, en i Bear Creek og en i Eldorado (Eldorado 37).

De satte i gang med prøvedrift i begge gruvene, men på begge stedene var det svart. De ble etterhvert nødt til å selge gruva i Bear Creek. De måtte ha mat for å kunne arbeide og overleve!

Begge arbeidet så en tid sammen i Eldorado, men da det heller ikke her ble noe resultat, ble de enige om at Anders skulle dra tilbake til Glacier Creek og ta opp igjen driften der, mens Michael skulle fortsette i Eldorado 37.

Hele denne vinteren arbeidet de to kameratene hardt på hver sitt sted, men resultatet

var det samme - ikke noe gull! Begge levde de i håpet om at den andre skulle ha funnet noe. " - Det var det som holdt motet oppe hos oss begge gjennom en lang og iskald vinter", fortalte bestefar.

Men da Anders Olsnes ut på våren kom opp til Klondike, var skuffelsen enorm for dem begge - ingen av dem hadde sett så mye som et snev av gull!

« - Den kvelden», fortalte bestefar, « - satt Anders og jeg oppe til langt på natt og diskuterte situasjonen. Noe måtte gjøres straks om vi ikke skulle sulte i hjel, rett og slett!»

Bestefar så ettertenksomt på meg, så sa han : « - Hardt arbeide skader ingen, men da må man ha skikkelig og næringsrik mat, og så bør man få noe igjen for strevet. Vi hadde ingen av delene. Det var hardt! Det som hjalp oss var, at vi var svært gode venner. Vi stolte fullt og helt på hverandre, oppmuntret hverandre og nektet å gi opp!»

Bestefar gjorde en pause, og så sa han: " - Husk det, Jan Molvin!" (*bestefar brukte alltid dobbelnavnet mitt, når det var noe han ville presisere*): " - Gode venner er viktig i livet; og husk også, det er vel så viktig å gi som å få!"

Eldorado 37 og «Drømmen»

De to vennene ble enige om at de nå var nødt til å selge Eldorado 37 også. På det viset kunne de få kjøpt matvarer, og så kunne de dra tilbake til gruva i Glasier Creek.

De visste at det ikke ville bli så enkelt å få solgt ei gruve som det ikke var funnet antydning til gull i. De visste også at det fantes folk som strødde litt gullstøv i tomme gruver og solgte dem til godtroende nykommere med god fortjeneste, men slikt lureri ville de to vennene ikke være med på. De var enige om at de fikk ta det de fikk, selv om det ble lite. De bestemte seg for at Anders skulle dra ned til Dawson tidlig neste morgen for å prøve å få solgt gruva.

" - Den natta", fortalte bestefar, " - hadde jeg en underlig drøm. Jeg drømte at jeg gikk bort til det nordvestre hjørnet av gruva og grov, og plutselig trilla store gullklumper frem mellom beina mine så jeg måtte flytte meg unna! Da jeg våknet holdt jeg på å fortelle om drømmen til Anders, men så tenkte jeg at det var best å la det være. Jeg hadde jo vært skikkelig sjuk for ikke så lenge siden, så jeg var faktisk redd for at kameraten min ville tro at jeg var blitt gal!

- Ingen av oss sa stort mens vi åt en fattig frokost, kort etter la Anders i vei mot Dawson, og jeg tok med meg hakka og gikk til gruva. Når jeg sto og hakket og grov

der vi hadde jobba dagen før, kom drømmen min tydeligere fram igjen. I drømmen var det i det nordvestre hjørnet av gruva jeg hadde stått og gravd! Jeg tok meg en pause, satte meg på en stein og tenkte: Skal jeg gå bort og prøve litt der? Eller begynner det virkelig å gå trill rundt for meg?!

- Jeg bestemte meg for å prøve. Jeg rusla bort, og gikk ned i gruva. Og jeg hadde ikke før slått hakka i, før jeg så rødgule steiner som spratt frem. Er det gull, tenkte jeg, eller er jeg blitt sjuk igjen? Jeg visste at slikt hadde hendt med mange andre. Jeg kjente meg litt svimmel. Måtte komme meg opp i frisk luft. Kunne det være gruvegass? Påkjenninga fra siste vinter hadde vært hard, og jeg kunne jo ikke tro at jeg skulle være så mye mer motstandsdyktig enn andre.-

Jeg var likevel ikke verre enn at jeg tok med meg litt nygravd grus og stein på spada før jeg gikk opp. – For oppe i dagslyset, tenkte jeg, skulle jeg nok finne ut av dette !!

- Da jeg fikk hodet over gruvekanten og la fra meg spaden med grusen på, kjente jeg plutselig at en hund slikket meg i ansiktet. Og så var det min kjære hund "Båsen" - som jeg hadde vært nødt til å selge for å overleve, som på denne måten hilste på meg.

- Jeg kom først til meg selv da jeg hørte stemmen til svensken Charles Andersson, som jeg hadde solgt "Båsen" til : " - Ja, nå har ni hittat guld, Mike! - Han så nærmere på det som lå på spaden og fortsatte, " - Ja, Mike, ni har hatt veldigt med tur, och det vil jag också ønska er i fortsetningen!" -

« - Da først gikk det opp for meg», sa bestefar. « - Vi hadde endelig funnet gull, og så var gruva kanskje allerede solgt!!»

Bestefar fortalte til Andersson at kameraten var dratt ned til Dawson for å selge gruva. Svensken bekreftet da at han hadde sett Olsnes langt nede i dalen, og at han sannsynligvis snart var fremme i Dawson. « - Da våknet jeg skikkelig», fortsatte bestefar. « - Lån meg Båsen!, ropte jeg. - Og det var greit. Vi fikk tak i en slede i en fart, og jeg satte avgårde nedover dalen Eldorado og Bonanza alt hva remmer og tøy kunne holde. Båsen som jeg hadde trent opp selv holdt en vanvittig fart. Det var som om han skjønte hva det gjaldt, og når jeg ropte: - *kjør på Båsen!* - så satte han inn alle sine kjempekrefter!

Dawson City på slutten av 1890-tallet, gjerne kunne lage store problemer.

- Da jeg endelig kjørte inn i Dawson, var det i et morderisk tempo, og folk skvatt forskrekket av veien. De trodde sikkert det sto om livet. –

I det vi kom rundt en sving, fikk jeg øye på ryggen til Anders, som gikk sammen med en kar. Jeg skreik og bråstoppa Båsen med den følge at jeg stupte over både sleden og Båsen - og ble liggende ute i snøfonna. Anders, som hadde hoppa til side, ropte ut noen velvalgte gloser!»

Bestefar smilte for seg selv. « - Jeg oppfattet i grunnen bare avslutningen av utbruddet hans, og det var: - 'Idiotkjøring!'

- Da han så at det var jeg, sa han ikke et ord mer, bare sto der og så rart på meg. Jeg ropte ut, der jeg lå : - Anders, har du solgt gruva!?

- Heldigvis var svaret nei. - -

- Da tok jeg opp de gule steinene fra lomma og la dem i handa hans. Anders stirra lenge på dem. Han sa ikke et ord, det var som om han ikke trodde det han så. Han sto bare der og måpte. -

- Jeg fortalte ham om drømmen og det hele, og vi lo, omfavnet hverandre og danset rundt mitt i veien, mens Båsen logrende og bjeffende hoppet mellom beina våre, som

om han også ville være med og dele gleden med oss. Vi hadde været heldige. - Vi visste der og da at vi begge var blitt rike.»

Bestefar smilte og lo av og til, mens han fortalte. Men så ble han plutselig alvorlig og på en måte fraværende i blikket. Jeg tror faktisk han satt slik et par minutter. I alle fall synes jeg det var fryktelig lenge, og jeg kvakk til da han plutselig fortsatte: « - Riktignok hadde vi slitt umenneskelig hardt; men det hadde også mange tusen andre - uten å lykkes!»

« - Senere en gang fortalte Anders meg, at han trodde påkjenningen etter vinteren og sykdommen var blitt for mye for meg. - Da han så meg ligge og kave i snøfonna trodde han det hadde gått helt over for meg. For det kunne ikke - som han sa - være et normalt menneske som kjørte så vanvittig.

Jeg kvitterte da med å si til Anders, at da *jeg* så han stå og stirre på gull- klumpene i handa si med gapende munn, så var det *jeg* som var redd for vettet hans!»

Gruvebilde fra Alaska: Gullutvinning i gruva Eldorado 37.

Nå ansatte de to kameratene folk til hjelp i gruva si, Eldorado 37. Michael kjøpte seg også inn i et par gruver til og ansatte folk han stolte på i disse gruvene også. Bestefar

fortalte at han plukket ut folkene med omhu, for det var ikke bare mors beste barn som holdt til i Dawson og i gruveområdene der omkring. Der fantes lykkejegere, tyver og også dem som ikke gikk av veien for drap for å få tak i gull!

Men Michael hadde det også travelt, for nå ville han hjem til kone og barn! To og et halvt år var gått siden han forlot dem hjemme i Tacoma, og det var ikke fritt for at han hadde litt dårlig samvittighet. Han hadde jo skrevet noen brev, men han hadde ikke fortalt hva grunnen var til at han ikke kunne komme hjem før. -

Endelig hjem til Othilie og guttene

Michael og Anders Olsnes reiste med siste båt høsten 1897 sammen med mange andre sunnmøringer. En del av dem hadde solgt gruvene sine og skulle rett hjem til gamlelandet. Andre skulle inn igjen etter en liten ferie. Michael og Anders var av de siste. De var velstandsmenn nå og så fram til en god ferie etter alt slitet. Michael, som hadde lengtet etter familien sin hver dag i to og et halvt år, gledet seg svært til å se igjen sin Othilie og de tre guttene Olger, Arthur og Henry hjemme i Tacoma. -

I Gerhard Kjølås bok "*GULL*" fra 1947, fortelles en historie om denne båtreisen, som jeg ikke hadde hørt om. Derfor har jeg lyst å gjenfortelle historien - litt forkortet -, fordi den forteller noe om min bestefar, som vi i familien kjenner så godt igjen. Nemlig hans aldri sviktende omtanke for andre mennesker, og særlig hans vilje og evne til å vise det i praktisk handling. -

Kjølås skriver at sunnmøringene hadde en sjuk kamerat. Og de diskuterte om de skulle ta han med ombord. Noen mente det var best han ble igjen der, slik at han fikk ei skikkelig grav ved siden av andre av kameratene hans, som var begravet der:

Dersom de tok ham med, så døde han sannsynligvis langt til havs, og da fikk han ikke annet enn "ei blaut grav". Det endte likevel med at den syke ble brakt ombord, men da båten kom til Circle City sa skipperen fra at enten skulle den syke hives i land eller så fikk de skaffe en pleier til ham. Det kom en afroamerikansk passasjer ombord der, og han sa seg villig til å passe den syke helt fram til "Frisco" - for tre hundre dollar.

«Etter ei grunnstøting måtte båten ligge til reparasjon i Unalaska en hel uke. Da kom det doktor ombord, og han forlangte at den syke skulle på land og legges inn på et sykehus der. Men den syke selv nektet plent. Fekk han ikkje lov å vera om bord fekk dei kasta han *over* bord. Men på land, aldri i verda! Han fekk vera, men enno den dag idag er det for ham ei gåte at han fekk lov å vera med, og dei som her hadde ein finger med i spelet, er ikkje av dei som bryskar seg med å fortelja om kvar lita veneteneste. Men det er heller ikkje rett at sovore går heilt i gløymeboka, sjølv om

han som var hovedaktøren ikkje fylgde med heilt fram til "Frisco". Skipparen hadde gjeve ordre til at den døyande skulle på land.»

*Kjølås brukte navnet Synnes når han skrev om bestefar. Det kommer nok av at bestefar i Amerika også brukte døpenavnet sitt, **Michael Knutsen Synnes**.*

Kjølås skriver vidare: «Synnes gjekk til skipparen og bad for den sjuke. Nei, var svaret. Skipparen kunne fortelja at han hadde ikkje lov til å føra på folk med smittsom sjukdom. Men når den sjuke hadde eigen røktar, og var internert i serskilt lugar ? Hjelppte ikkje, reglement var reglement, og so var son til sjølve direktøren for båtselskapet med, og då so..... Det er vel ikkje verdt å koma med noko skulding mot skipparen at han tok mot stikkpeng frå ein raus gullkonge, men eit står fast, ein mann som sjølv hadde lege hjelpelaust sjuk inne i Alaska si endelausa øydemark, han var no i det minste ikkje småskoren når det galdt å hjelpa ein landsmann og lidingsfelage.»

Det hører med til historien at den syke kom fram til "Frisco" i live. Der ble han straks lagt inn på sykehus, hvor de sultet ham i en hel måned. Det var nemlig tyfus som var sykdommen. Allerede før jul samme år var mannen frisk og vel hjemme i Norge. -

Mediasky gullkonge

Alt før Michael kom hjem til Tacoma i slutten av september 1897, hadde historien om hans fabelaktige gullfunn stått å lese flere aviser og magasiner. Folk var helt ville, og journalister var stadig på døra for å få snakke med "Gullkongen" - eller "**The Klondike King**" - som de kalte ham.

Men det var lettere sagt enn gjort. Det var nemlig min bestemor, Othilie, som måtte ta imot og snakke med både journalister og andre, som ville høre om det store eventyret fra villmarkene i Alaska. " - Bestefaren din nektet plent å la seg intervju", fortalte hun meg en gang. Han holdt seg for det meste innendørs, og kunne leke og prate med guttene i timevis. Etter to og et halvt år med usigelig slit ute i ødemarken - borte fra kone og barn - var det ikke så rart synes jeg, at han prioriterte familielivet. De som virkelig kjente bestefar, visste at han ikke kunne fordra å stikke seg fram. - Andre vil kanskje hevde at han var mediesky.

Tilbake til Klondike

Etter ca. et halvt års velfortjent ferie hjemme hos kone og barn i Tacoma, var det tidlig på våren 1898 tid for å dra til gruvene i Klondike igjen. Men før det, var en viktig avgjørelse fattet. Michael skulle selge gruva "Eldorado 37" og andelene sine i de andre gruvene så fort som mulig.

Othilie og Michael hadde nemlig bestemt seg for å dra til Norge. Det var sikkert mange grunner til denne avgjørelsen. For det første lengtet de begge hjem til "gamlelandet". For det andre var de enige om at de nå hadde rikelig med penger! Men jeg mener også å ha blitt fortalt, at de tenkte på at eldstegutten Olger skulle begynne på skolen, og ikke minst, barn nummer fire var ventet i juni! Familien lot seg fotografere på trappen foran huset i Tacoma før bestefar skulle dra tilbake til Klondike.

På bildet ser vi Michael og Othilie med de tre guttene Olger, Arthur og Henry. Ser du nærmere etter kan du også se at Othilie venter på "fjerdemann", som skulle vise seg å bli min far, *Molvin Olav Knutsen*, som ble født den 21. juni 1898 i Tacoma, USA.

Familieidyll: Michael med familie i Tacoma 1898.

Det var med andre ord bare en snartur Michael skulle ut på denne gangen. Avvikle gruvene og ordne opp med det økonomiske. Men det skulle likevel bli mer dramatisk enn som så!

Han dro fra Tacoma i slutten av mars sammen med kameraten Andreas Olsnes og noen andre, som også skulle inn til gruvene sine. En av disse var hollender. Denne gangen kom de midt opp i det virkelig store gullrushet! Tusenvis av mennesker fra nær sagt alle verdensdeler kom for å søke lykken!

Gullrush og galskap

Etter ryktene og alle mulige og umulige avisoppslag om gullet som bare lå og ventet oppe i gulldalene, var det svært mange som dro avgårde uten både passende klær og utstyr ellers. Bestefar fortalte at han syntes forferdelig synd på alle disse menneskene som ikke hadde den ringeste anelse om hva de gikk til, og som trodde at de skulle bli rike i en fart.

« - Da vi på veien ut var kommet et godt stykke oppover Dyeadalen», fortalte bestefar, " - ble jeg plutselig veldig syk. Jeg kastet opp, svettet og skalv som et aspelaug. Kameratene mine mente jeg hadde for høy feber og var altfor syk til å fortsette videre til fjells. De pakka meg inn i ulltepper, la meg på sleden og dro ned til sjøen igjen. Der fikk de leid ei hytte, og jeg ble sendt til køys. Noen lege fikk karene ikke tak i. Men de visste råd! De skjenket i meg massevis med rom, og jeg sovnet som en stein.

Slapp så vidt unna dødsras

- Neste dag våknet jeg og kjente meg frisk nok til å fortsette opp dalen på ny. Da vi kom opp mot passet til et sted kalt Sheep Camp, møtte det oss et trist syn. Det hadde gått et stort snøskred om natta. Vi ble selvfølgelig straks med på redningsarbeidet. Mange ble funnet og reddet, og jeg var selv med på å grave frem to mann. Den ene var en ung italiener.» -

Bestefar smilte for seg selv og ristet lett på hodet, så fortsatte han: « - Han var nok svært forvirra. Han sto der ei stund og bare så på oss, så begynte han å leite i lommene sine. Han fant frem en sigarett og sigarettener, tente på og tok et par drag av røyken, og så ruslet han sin vei uten et eneste ord til takk.» -

Hele 63 mennesker omkom i snømassene denne tragiske natta til 3. april 1898. På veien videre inn over villmarka snakka kameratene om at sykdommen til Michael kanskje hadde redda dem fra det skjebnesvangre snøraset. De fant nemlig ut at de sannsynligvis ville ha vært i rasområdet dersom de hadde fortsatt oppover dalen isteden for å snu og dra nedover igjen med "sjuklingen"..!

Miners Climb, Chilkoot.

En fartsfylt seilas – «Den flygende hollender»

Da de tre vennene kom til innsjøen Lake Leborge, var isen blank som et speil, og hundene strevde med å fote seg. « - Jeg syns rett og slett synd på bikkjene", sa bestefar. « - Denne innsjøen var ca. 5 mil lang», fortsatte han, « - Og vi fant ut at det ville ta altfor lang tid om hundene skulle dra de tunge sledene på denne glatta. Det blåste ganske friskt mot nord, og vi bestemte oss for å lage en slags mellomting av slede og båt.

- Vi bygde en slags båt og satte den opp på to kjelker. Over båten la vi en seilduk som skjerme mot trekken, og så laga vi ei mast og rigga opp et seil. Siden vi hadde med oss en hollender, ble Anders og jeg enige om at farkosten skulle ha navnet '*Den Flygende Hollender*'. De to andre mente jeg var mest sjøvant, så jeg ble utnevnt som skipper og styrmann. Styremekanismen var to tau som var festa til sledene, det ene til babord og det andre til styrbord slede. Selv satt jeg altså midt i 'båt-sleden' med ett tau i hver hånd.

- Vi fikk hundene ombord i farkosten, og så bar det av gårde i ei svimlende fart. Vi tok igjen alle som hadde vært foran oss, så nå var vi faktisk de første på veien mot gullfeltet denne våren. Vi så noen jegere som hadde overvintra. De sto og vinket og ville sikkert gjerne slå av en prat og høre nytt, men det var ikke mulig. Denne kolossen av en flygende hollender lot seg ikke stoppe, men føk forbi før vi rakk å vinke tilbake!

- Det var faktisk ganske nifst, og hollenderen som sikkert ikke hadde vært med på lignende seilas før, var så redd at han skreik høyt flere ganger. Olsnes derimot koste seg og storlo, dette var moro, synes han! Jeg som satt med styre-taua, synes ikke det var morsomt. Vi hadde nemlig festa seilet slik at det ikke var mulig å få det ned i ei fart. Med den voldsomme farten vi hadde, ville vi bli knust når vi nådde land!

- Det som faktisk reddet oss, var at isen nær osen var blitt så bløt nå på våren, at de tunge sledene gikk igjennom og bremsset såpass hardt at '*Den Flygende Hollenderen*' stoppet i tide!»

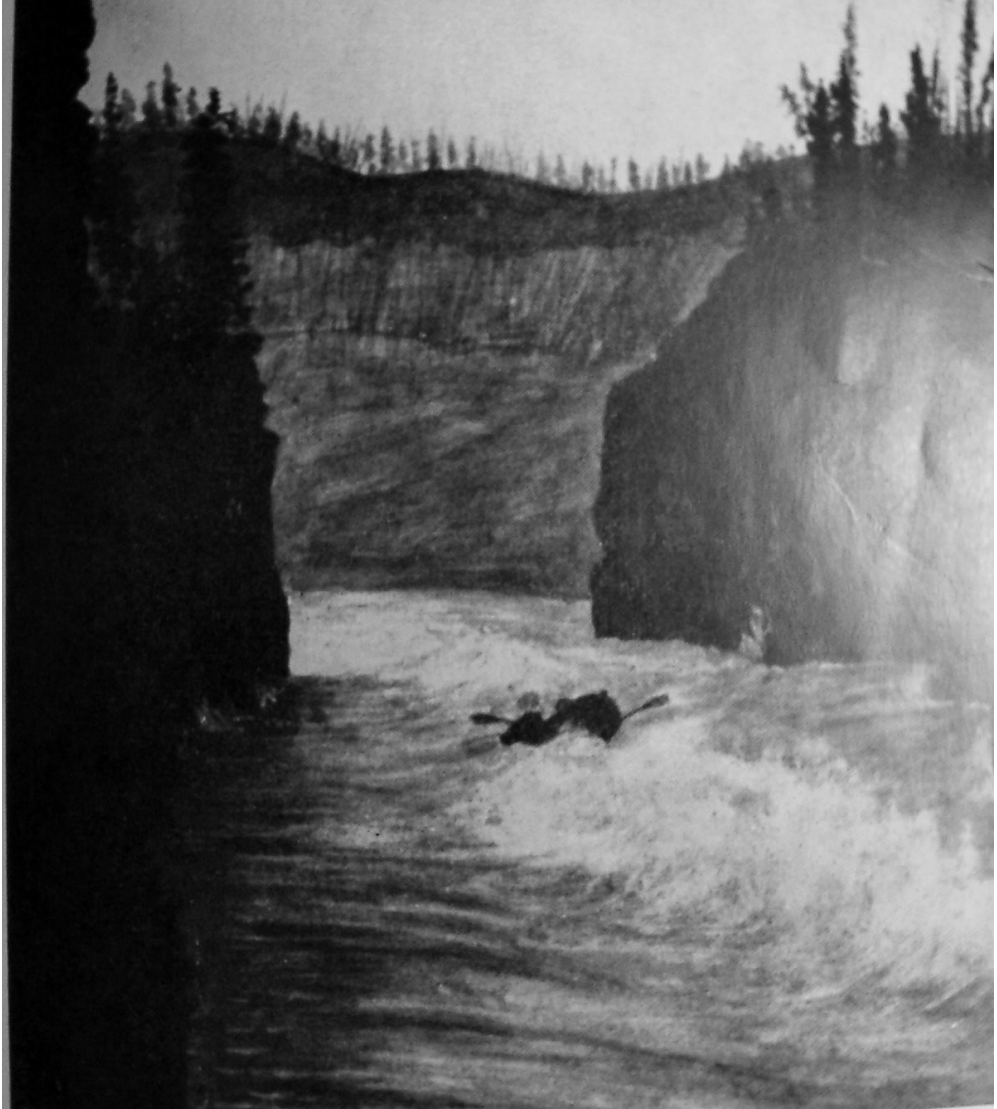
Bestefar var alvorlig mens han fortalte historien, men plutselig satte han i å le.

« - Tror du ikke han Anders synes dette var så moro, at han ville seile enda mer!»

Men da sa jeg: « - Det kan du bare gjøre, men da får du seile og styre selv, for jeg har fått nok! Da nikka hollenderen også. Han hadde vært så redd at han fremdeles ikke fikk fram et eneste ord.» --

Livsfarlige stryk

Men det var ennå langt igjen! Da de tre kom til de farlige strykene i Miles Canyon, var det igjen Michael som skulle være styrmann. Det var mange som ikke hadde kommet seg gjennom disse stryka i live, og det fortelles at Michael ga gulluret sitt til Olsnes før han la utpå. " - Ta det med til Tacoma i tilfelle", sa han til kameraten. Men det slapp heldigvis Olsnes. De kom alle velberget fram til Eldorado.

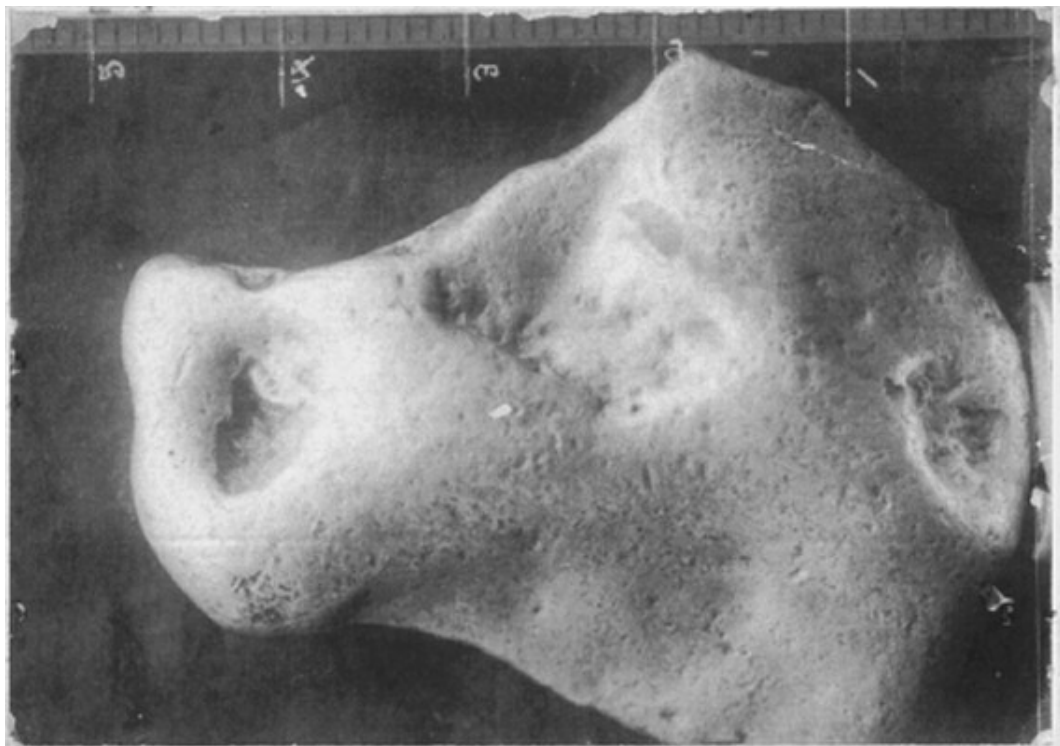
Miles Canyon, White Horse.

Hjem til Norge og Ålesund

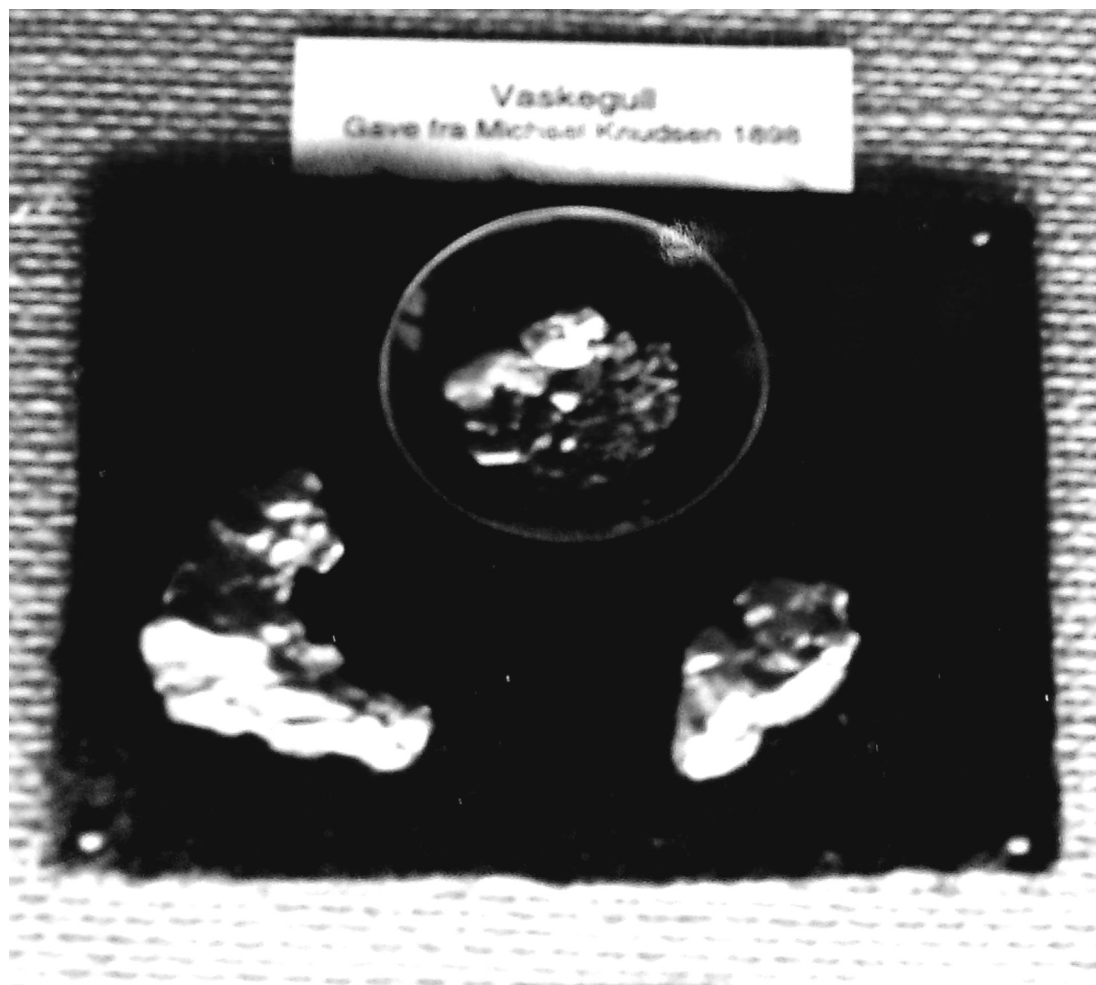
I Eldorado hadde gruvedriften gått for fullt hele vinteren. Folkene hadde gjort en god jobb, og som planlagt var det gravd ut store grusmasser. Michael var svært fornøyd. Han ledet nå selv utvaskingen av massen og kontrollerte smelting og raffinering av rågullet. Han hadde også oppsyn med lagring av gullbarrene i banken.

Når alt dette var gjort, solgte han gruva Eldorado og rettighetene sine i de andre

gruvene. Huset i Tacoma ble solgt, og som planlagt reiste Michael, Othilie og barna Olger, Arthur, Henry - og min far, Molvin - hjem til Norge. De bosatte seg i Ålesund høsten 1898 - altså i skrivende stund 100 år siden - i 150 årsjubileet til vår kjære by – 1998.

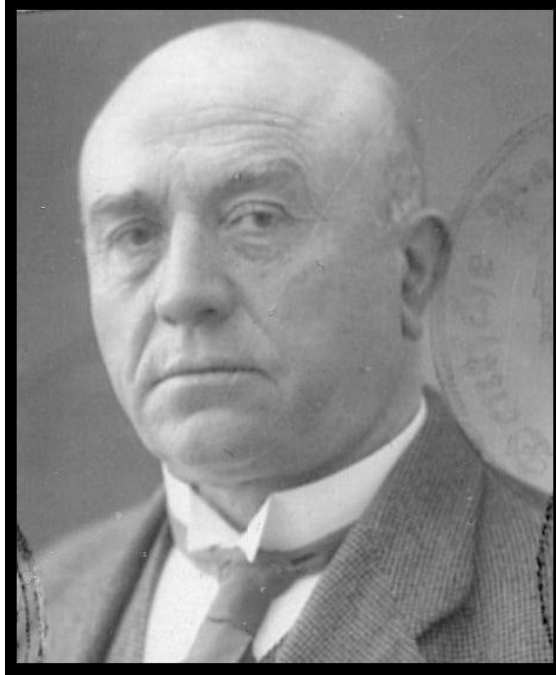
Gullklump: Fem tommer og 1 kg tung! Denne ble funnet i Michael Knutsens gullgruve, og er avbildet i et amerikansk museum.

Gullklumper: Gave fra Michael til Geologisk museum fra 1898. Gull fra Amerika.

MOSKUS OG DOVRE

Michael Knutsen skjenket flere bidrag til ulike museer. Som en kuriositet kan også nevnes at han var med på – sammen med en del andre handelsmenn – å forsøke å gjeninnføre moskusen til Dovre. Dette ved import av moskuser fra Amerika. En av disse moskusoksene ble stoppet ut og gitt i gave av Michael til Ålesund museum.

SKJERVAKONGEN - SKIPSREDEREN

Michael Knutsen

Det er antagelig ikke så mange Ålesundere i dag som husker eller vet hvem Michael Knutsen var, hva han sto for og hva han utrettet i og for byen etter at han i 1898, 35 år gammel - sammen med sin kone Othilie og sønnene Olger, Arthur, Henry og Molvin - kom hjem fra Amerika med en betydelig formue, som han hadde skaffet seg etter vel tre års umenneskelig slit - med livet som innsats - som gullgraver i Alaskas villmark.

I 1898 var folketallet i Ålesund ca. 11000, og husene i byen var for det meste av tre. I bykjernen var det bare ni murhus!

Bestefar ble født og vokste opp på Vigra, og det var han stolt av. Allerede før han dro til Amerika i 1883, hadde han fått skjøte på halve Endregarden av far sin. Noe av det første han gjorde da han kom hjem fra Amerika etter ca. 17 år, var å skjøte sin del av garden tilbake til eldstebroren sin, Ole Severin Elias Knutsen Synes, der kårplikt skulle gå til faren Knut.

*Forfatter Jan Molvins besteforeldre, Michael og Othilie Knutsen.
Her med sønnene fra venstre: Olger, Arthur, Henry og i sentrum
Jan Molvins far, Molvin Olav.
Alle guttene ble født i Tacoma, USA.*

Samme året fikk han bygget et - på den tiden - stort nytt hus til broren sin på gården. Det fikk jeg vite da vi besøkte mine tremenninger på Vigra, Severin Synnes og Ole Synnes, sommeren 1999. Huset står der fremdeles - dog noe ombygd.

Av alle jeg har snakket med opp gjennom årene har jeg fått høre at Michael Knutsen i ett og alt var en hedersmann, som alltid viste omtanke for sine medmennesker - ikke bare i ord - men også i handling.

Ville bruke gullformuen til samfunnets beste!

Familien Michael Knutsen kunne nå ha levd godt resten av livet bare på rentene av den store formuen, og aldri behøvd å bekymre seg for økonomien. Men det var fjernt fra min bestefars innstilling og tanker om det å leve. Jeg spurte bestefar om dette engang, jeg var vel da ca. 12 år og bestefar 79. Jeg minnes det så godt, for det var den eneste gangen jeg følte at han ble sint på meg, eller kanskje heller irritert. -

« - Mener du at vi skulle ha vært så egoistiske at vi bare tenkte på oss selv? Skulle den store formuen stå ubrukt i en bank, og vi skulle levd av rentene og ikke gjort det slag? Hva slags liv ville det ha vært gutt!? Friske, sterke mennesker skal arbeide for maten så sant det er arbeid å få. Husk det Jan Molvin!» Og han fortsatte, « - Jeg har arbeidet fra jeg var en guttunge og fram til jeg var godt over 70, og mine beste venner fant jeg blant arbeidskamerater, vanlige arbeidsfolk.

- Jeg har jo fortalt deg om tiden i Amerika, og om livet i Alaska, da Anders Olsnes og jeg etter tre års umenneskelig slit fant massevis av gull. Vi var virkelig heldige, for det var en betydelig formue skal du vite. Men du skal også vite, at verken din bestemor eller jeg kunne tenke oss å leve et såkalt luksusliv, uten å arbeide, uten å forsøke å skape noe. Ikke bare for oss selv, men også for andre mennesker.

- Den gangen var det nemlig svært mange mennesker som ikke hadde arbeid! Flinke arbeidsfolk med familier som ofte manglet både klær og mat, og var tvunget til å gå på "forsorgen", som man kalte det den gang, for ikke å sulte!»

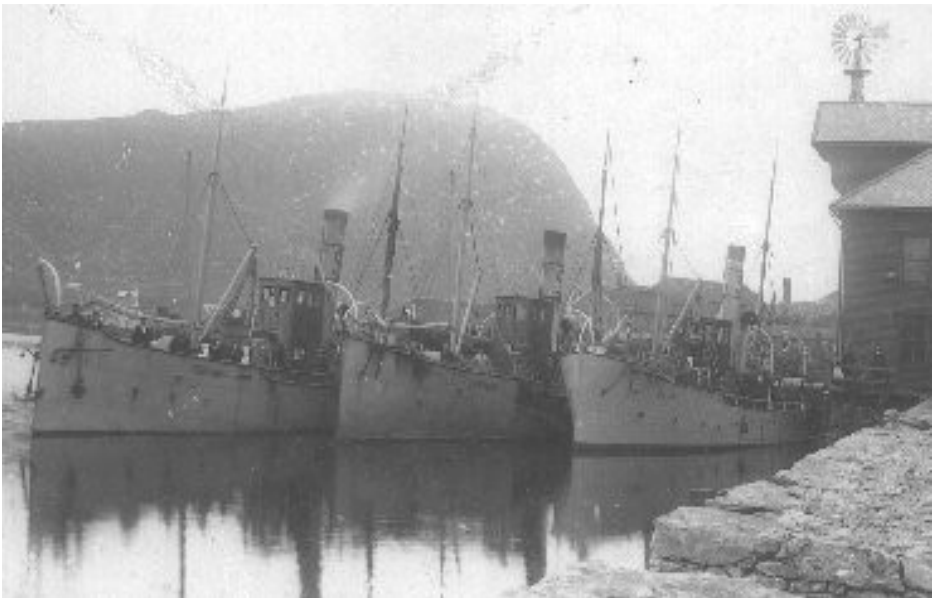
Plutselig tok bestefar begge hendene mine i sine sterke never - kanskje synes han at han hadde vært for streng mot meg, jeg vet ikke, - men jeg glemmer aldri det gode smilet hans, da han klemte hendene mine og sa : " - Når du blir litt eldre Jan Molvin, så vil du nok skjønne bedre hva jeg mener, og da tror jeg også du vil forstå, at det vi gjorde ute på Skjærva den gang var både riktig og viktig."

Og det hadde selvsagt bestefar rett i. Jeg vet nå at han var både en handlingens mann og en menneskevenn! Han ønsket å skape noe - ikke bare for seg selv og sine - men for mange mennesker. Jeg har med årene også forstått at bestefar ikke vek tilbake for utfordringer. Det viste han til gangs gjennom hele sitt liv. -

Ålesund og Skjerva

Min bestefar og bestemor - Michael og Othilie - var enige om å bosette seg i Ålesund. Bestefar visste hva han ville, og etter et par år med planlegging ble "Aktieselskapet Skjerva" grunnlagt i 1901 sammen med B. A. Løvold. Samme år kjøpte selskapet en større eiendom ute på Skjerva. Her ble det straks satt i gang bygging av store og tidsmessige sjøpakkhus, sjøbuer og brygger. Den dag i dag - hundre år senere - snakker eldre folk om Knutsen-platten om ei av bryggene der ute.

Våren 1901 ble to store fiskedampskip bygget for selskapet, det var "Sigurd" og "Eystein". Og året etter i 1903 ble det tredje skipet levert. Dette ble døpt "Olaf" etter nevøen Olaf Synnes, som arbeidet i selskapet. Samme året gikk B. A. Løvold ut av selskapet, og Michael Knutsen var siden eneeier av "AS Skjerva".

Dampskipene "Sigurd", "Eystein" og "Olaf" - de tre første fiske-dampskipene til "AS Skjerva". De ligger ved Skjervabua og Knutsen-platten med sukkertoppen og Hessa som bakgrunn.

***Skjerva-villaen, øverst og klippfisktøking på plattan nede ved brygga.
Og fra en annen vinkel - en av de første sjøbudene som ble bygd der ute. Det var
sparsomt med bebyggelse på Skjerva, da Michael startet sin virksomhet.***

”Olaf” var det minste av de tre skipene, og ble brukt som prøvebåt for unge og ”ferske” skippere. Og i følge «Ishavspresten», senere biskop Monrad Norderval, som vokste opp ute på Skjerva, var ”Olaf” alltid svineheldig på sjøen. Faren til Monrad Norderval, Oskar Nilsen, var nemlig skipper på DS ”Sigurd” i nesten en mannsalder.

***Her ser vi DS ”Olaf” som speiler seg på Aspøyvågen utenfor kaia ute på
Skjerva. På skorsteinen ser vi ”AS Skjerva” sitt merke.***

Brannen i Ålesund

Da den store bybrannen i Ålesund brøt ut under en sterk sørvest storm med orkan i bygene den 23. januar 1904, var bestefar på forretningsreise i Bergen. Det fortalte tante Hjørdis meg for mange mange år siden. Grunnen til at jeg husker det, er at hun så skråsikkert hevdet at det nye huset med flotte gips-ornamenter, som bestefar hadde fått bygget, ville ha blitt reddet fra brannen dersom bestefar hadde vært hjemme.

Han ville sikkert ha organisert folk til bl.a. å henge opp våte seil, for på den måten å hindre at huset brente, mente hun. For det hadde mor Othilie fortalt henne når hun var liten.

Men bestefar hadde møtt og taklet adskillig verre ting enn et nedbrent hus. Han og familien flyttet ut til Skjerva, hvor han hadde virksomheten sin. Han tenkte imidlertid ikke bare på seg og sine. –

Tidligere biskop Monrad Norderval skriver i sin bok *"Av Sjømannsblod - En biskops erindringer fra guttedager og ungdomsår (Gyldendal, 1972)"* følgende:

"Michael Knutsen var en av dem som i første rekke var med om å bygge opp igjen den brente byen."

Og her må jeg nevne noe som jeg fikk rede på ganske nylig, og som verken bestefar, min far, onkler eller tante Hjørdis har fortalt til meg tidligere, nemlig at Michael Knutsen var medlem av Ålesund bystyre f.o.m. 1905 og t.o.m. 1913. Han var også medlem av formannskapet i perioden f.o.m. 1905 t.o.m. 1907 samt varamedlem f.o.m. 1908 t.o.m. 1910. - Altså akkurat i den tidsperioden byen ble gjenreist. -

Folk mente den gang at det minst ville ta ti-femten år å bygge byen opp igjen. Men allerede fem år etter den tragiske bybrannen var Ålesund gjenreist i mur og stein og i vakker Jugendstil. I 1909 var det nesten ikke spor igjen etter den store ulykka.

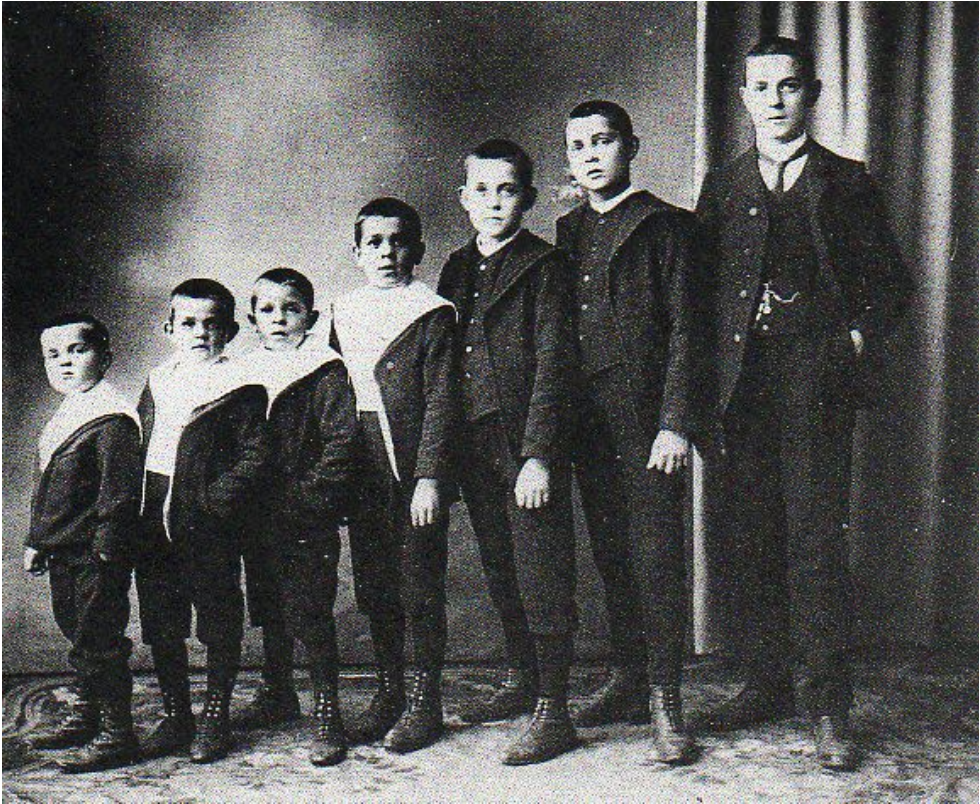
Etter brannen oppsto uttrykket "før og etter Ålesund brann" på hele Sunnmøre. Senere ble uttrykket - i en litt annen form - brukt også i en annen betydning, nemlig når man vil si at man ikke har sett noe eller noen på aldri så lenge. For eksempel som svar på et spørsmål: «Har du sett ham i det siste?» «Nei han har jeg ikke sett siden Ålesund brant..» Uttrykket er faktisk i bruk den dag i dag - ikke bare på Sunnmøre - men i hele landet.

I et brev fra min kjære tante Hjørdis, eneste datter til Michael og Othilie Knutsen, skriver hun bl.a. : "Jeg var venninne med lillesøsteren til Monrad Norderval. Hun hette Elfrida, men døde av difteri bare fem seks år gammel. Jeg gikk og spilte piano

med Ivarna, den eldre søsteren. Hun døde også bare 24 år gammel. Hun var så musikalsk. Hun gikk på musikkonservatoriet i Oslo.

Du spurte meg i siste brevet ditt når Monrad hadde skiftet etternavn fra Nilsen til Norderval. Det gjorde han først etter at han ble prest. Jeg får fortelle mer når jeg kommer nedover.” - -

Og det gjorde tante Hjørdis. Hun fortalte bl.a. at ”Monrad” var bestevenn med de yngste ”knutsen-guttene”, og var nesten som sønn i huset på Skjerva. ”Skjervavillaen” som folk kalte det. Mye av det jeg skriver om har jeg fra henne. - -

Bilde av de syv sønnene til Michael og Othilie Knutsen. Fra venstre: Bjarne, Åsmund, Knut, Molvin Olav, Henry, Arthur og Olger. (Bildet er tatt ca. 1908).

Skjærva vokser og vokser

År for år ble nye båter bygd og satt i drift, og det ble liv og røre ute på Skjerva. Det ble skapt mange arbeidsplasser for folk både på bryggene, i sjøbuene og ikke minst ombord på den stadig voksende fiskedampskipsflåten til Michael Knutsen.

Klippfisk på Knutsen-platten.

Klippfisk i forgrunnen, bak: Skjerva-villaen.

I den nevnte bok (*Av Sjømannsblod*) har Monrad Norderval bl.a. skrevet om sin oppvekst ute på Skjerva. (Han var født i 1902, så tiden han skildrer i boka må sann ca. være perioden 1907 og fram mot ca. 1921-22. Se også eget kapittel senere om Norderval). Norderval skildrer det yrende livet på Skjerva. Flere hundre mennesker i arbeid vinter som sommer, dag og natt! Ishavsskuter og fiskedampskip som kommer og går, skingrende fløyter og larmende vinsjer. Ordre skrives ut, det lastes og losses...:

«Og midt opp i alt dette myldrende livet sto Skjervakongen Michael Knutsen, skulderbred, folkelig og faderlig», skriver han.

Noen ganger var det svært trangt om plassen ved bryggene på Skjærva. Norderval, har beskrevet det slik i en av sine bøker : ”I landliggebolker var det bokstavelig talt en skog av master, av skrog en mur.”

Han nevner videre navnene på noen av de skipperne på båtene til bestefar, som han husket fra guttedagene : Kornelius Slinning på D/S ”Eystein”, Johan Sperre på D/S ”Vigra”, samt ishavsveteranene Johan Torvik på DS ”Artic”, Kr. Marø på DS ”Ishavet”, Johan Remmen, Laurits Vartdal, Anders Lillebø, I. Øverås og Kristoffer Husby - og han slår fast at: «bedre skippere enn de som huserte på Skjerva den tida, har aldri trådt et skutedekk.»

Ved siden av forskjellig fiske på bankene langs kysten, satset ”AS Skjerva” også på selfangst. Bestefar kjøpte båten ”Helga”, som var bygd i 1875, og bygde den om til ishavsskute. ”Helga” var, etter det jeg vet, den første ishavsskuta til rederiet ”AS Skjerva”.

Bestefar var faktisk en foregangsmann også på dette området, for det sies at ”Helga” var første ishavsskuta fra Sunnmøre som drev selfangst i Kvitsjøen. Det eksakte årstall har jeg ikke funnet, men det må ha vært så tidlig som rundt årene 1907 – 1910, og den fikk svært god fangster.

Tidlig på 1900 tallet var det stort sett bare Nord-Norge som fangstet i dette området, og det gikk mange år før andre skuter fra Sunnmøre begynte å fangste i Kvitsjøen. Etter hvert kjøpte ”AS Skjærva” flere ishavsskuter bl.a. ”Heim”, ”Hvidehavet” og ”Arctic”.*

** Som vedlegg tar jeg med korrespondanse angående byggingen av ishavsskuta ”Arctic” mellom ”AS Skjerva” og ”Knut Skaalurens Baatbyggeri”, Rosendal. Den viser nemlig at ”Skjervakongen” kunne mye om skipsbygging også. Se bak**

Grenser for toskeskap..

Norderval forteller en - som han selv uttrykte det - ubetalelig hendelse med ishavsskuta "Helga". Bryggeformannen til bestefar, Farkvam, hadde fått beskjed om å hente "Helga", som var blitt overhelt bort på slippet rett overfor sjøbuene. Den store, tunge ishavsskuta lå med dampen opp og var seilklar.

Ordren var at han skulle slepe den det korte stykket fra slippet og bort til brygga på Skjerva, for det var ikke stort mer enn hundre til hundre og femti meter. Farkvam, som var gammel uteseiler, syntes det var forsmadelig å skulle ro og slepe på den tunge skuta, når den lå der klar med dampen oppe.

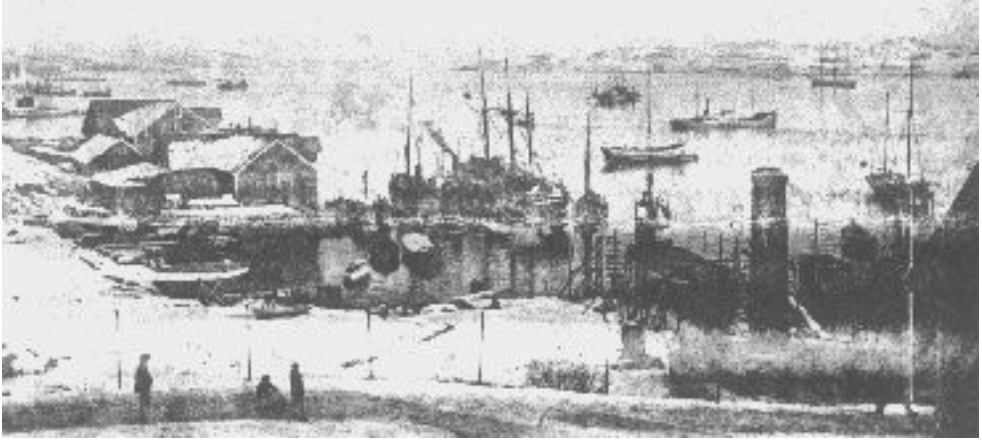
Han slo på maskintelegrafene og gjorde en stor, flott sving utpå fjorden, før han setter kursen inn mot brygga. I god tid - tror han - slår han full fart akterover, men gamle "Helga" var stor og tung, og maskina var bare ei lita hjelpemaskin. Det var lita eller ingen hjelp i bakkinga, så den jernkledde, kraftige baugen braste rett inn i sjøbua og braut ned hele fronten i to etasjer.

I følge Norderval skal bestefar i ettertid ha sagt at dette ikke var det verste med denne hendelsen. Det han hadde irritert seg mest over var, som han sa til Norderval : « - Da den spjælingen av et mannskap kom springende med ei færingsbåtshake for å ta mot støyten, da syntes jeg det fikk være nok, det må da være grenser for toskeskap også!»

Ishavsskuta "Helga" forliste forøvrig i Danmarkstredet - farvannet mellom Island og Grønland - den 6. juli 1911. Jeg kan huske at bestefar fortalte meg hvordan mannskapet - etter at skuta var skrudd ned av ismassene - klarte å redde seg ved å dra fangstbåtene over isen til de nådde fram til åpen sjø. Etter en tid i de små fangstbåtene ble de heldigvis oppdaget av D/S "Brandal" og reddet.

Det er også verdt å merke seg at de første årene i det nye århundre - fra 1900 til 1910 - var avslutningen på den stolte seilskipstiden og begynnelsen til motoralderen og dampmaskina. Så da min bestefar i 1901 startet sin virksomhet i Ålesund, var han en av de virkelige pionerene når det gjaldt å bygge opp en flåte av moderne fiskedampskip og ishavsskuter.

I dette tiåret lå det fremdeles gamle, stolte brigger, barker og skonnerter på havna innimellom store og små, moderne fiskedampskip og ishavsskuter.

Buene på Skjerva til venstre med både seilskuter og moderne fiskedampskip på Aspøyvågen / Hessaffjorden omkring 1906/1907.

Ja, bestefar hadde også kjøpt ei skikkelig, sagnomsust seilskute, som jeg har bilde av og har hørt mye om, særlig av min far – Molvin Knutsen - som var mye om bord den første tiden etter at den ankret opp ute på fjorden. Det var en gammel uteseiler som hadde seilt denne stolte seilskuta, ”Vega”, både på Afrika, Asia, De indiske øyer, Amerika osv.

Kaptein Andreassen het han og var fra Arendal. Han syntes det var leit, fortalte far, at han hadde seilt den siste turen fra Arendal til Ålesund for å avlevere den gamle seilskuta, som nå skulle rigges ned og gjøres om til lekter, for å kunne frakte fisk og sild langs kysten. Men han skal ha sagt til bestefar, da han spiste middag i Skjervavillaen en søndag, at det nå i dampmaskinens tidsalder nok var på tide at både ”Vega” og han selv gikk i opplag.

”Vega” ble senere brukt som lekter og slept til Island for henting av sild og fisk. Senere ble den også slept til Ny-Ålesund på Svalbard for å hente ”Kings Bay” kull til fiskedampskipene på Sunnmøre.

Jeg tillater meg her å gjengi litt av biskop Nordervals beskrivelse av seilskuta ”Vega”, slik han opplevde den i sin barndom før den ble rigget ned:

«En skjønn dag inntraff en veldig begivenhet i min eventyrlengtede barneverden. En sagnomsust bark ankom til byen vår, og om bord var en vassekte uteseiler, gamle kaptein Andreassen fra Arendal.

Skuta hadde svimlende høye master og en skog av rær. Den lå der ute på fjorden, mystisk og hemmelighetsfull med en dâm over seg av langfart og fremmede land og flyvende hollendere.»

Barken "Vega".

Som en kuriositet kan jeg nevne, at jeg etter min tante Hjørdis fikk den spesielle sofaen som sto festet i kapteinsalongen på barken «Vega». Den hadde bestefar tatt vare på, og hadde den i sitt hjem så lenge han levde.

Denne sofaen er fra kapteinskahytten på "Vega". Michael tok vare på den og hadde den i sitt hjem. Datteren Hjørdis overtok den og hadde den sin stue så lenge hun levde, og etter henne arvet Jan Molvin (bildet) dette klenodiet.

Grunnla forsikringsselskap

Michael Knutsen var i 1915 en av grunnleggerne av '*Søndmøre Gjensidige Assurance forening for Ishavsfartøyer*'. Stifterne hadde først og fremst ishavsflåten i Møre og Romsdal i tankene, men Assuranseforeningen forsikret etterhvert også fartøyer fra det øvrige Norge. '*Søndmøre Gjensidige Assuranceforening for Ishavsfartøyer*', klarte seg godt opp gjennom årene, mens andre assuranseforeninger - særlig i Nord-Norge - fikk økonomiske vansker i forbindelse med at 9 skuter forliste i Kvitsjøen i 1927, og hele 19 skuter i 1928.

Med '*Søndmøre Gjensidige Assuranceforening for Ishavsfartøyer*' som basis, ble i 1933 assuranseforeningen omgjort til et landsdekkende selskap, hvor alle ishavsskuter måtte forsikres. Navnet på det nye forsikringsselskapet ble da - vi kan vel nesten si naturligvis - "*Ishavet*".

'AS Skjerva' var nå ett av byens storrederier. Bestefar snakket ikke så mye om rederidriften til meg, men jeg husker godt han fortalte om den nyinnkjøpte tråleren '*Vigra*', med Johan Sperre som skipper, som kom fra England. « - Det var en stor dag, Jan Molvin», sa han, « - hele byen var der for å se på det store flotte skipet, og '*Vigra*' ble nå Ålesunds nye flaggskip».

Og han fortsatte med et lurt glimt i øyekroken, « - Du vet vel hvorfor jeg døpte denne båten '*Vigra*' du?» Ja, det visste jeg, for bestefar hadde mange ganger fortalt meg om sin barndom og ungdom på Endre-garden på Vigra - sagaøya Vigra - som han pleide å si til meg.

Her ser vi DS "Vigra" med Skjerva merket på skorsteinen.

En annen stor båt jeg kan huske han var stolt av, var "Utvær", som på den tiden - rundt 1914 - skal ha vært spesielt flott utstyrt til fiskebåt å være.

Min bestefar, Michael Knutsen, var ikke bare reder med en stor fiske - og fangstflåte. Han fikk bygget flere store sjøpakkhus og buer ute på Skjerva, og han fikk anlagt et større kaianlegg med plattinger og brygger for å ha plass til alle fiskedampskipene og ishavsskutene sine for lossing og lasting. En av disse støpte plattingene kalles fremdeles "Knutsen-platten" blant folk ute på Skjerva.

Her er et bilde av sjøbuene ute på Skjerva slik jeg husker det fra min barndom sist i trettiåra og begynnelsen på førtitallet (redigert).

Jeg har tatt vare på en håndskrevet telegrambok som inneholder sendte telegrammer fra 'AS Skjerva' i årene 1918, 1919 og 1920. Det er interessant lesing, og mellom linjene i disse telegrammene oppdager man den travle virksomheten og det yrende folkelivet som må ha utfoldet seg der ute på Skjerva, når den ene båten etter den andre la til bryggene med sin last.

Det ble losset torsk og sei, lange og brosme, småkveite og storkveite osv. fra de forskjellige fiskefeltene. Og ikke å forglemme sildesesongene hvor det ble arbeidet på skift døgnet rundt! Fiskedampskipene "Eystein", "Utvær", "Sigurd" "Vigra" og "Olaf", blant mange flere, var stadig på farten til og fra fiskefeltene.

Telegrammer (utvalg)

Jeg tar her med noen telegrammer, som viser aktiviteten i rederiet på den tiden. Ikke bare rederidriften, men også handelshuset "AS Skjerva" kan vi danne oss et bilde av gjennom disse telegrammene.

Tekstene er originale, og er stort sett gjengitt slik de er skrevet for hånd i telegramboken..:

M. Knutsen, Søstrene Larsens hotel, Kristiania. "Eystein" klar denne uke. "Vigra" utlosset i dag. Lundes tønder ikke ferdig. Kjøpt 4500 besigtiget. "Vega" anløper Kristviken. Saltbaaten ikke andkommet. Indlaster fra bryggen i dag 3000 salttønder. Skal vi assurere? Kjøpt 700 kg manilla her. Alt vel. **Hilsen Skjerva.**

Baklandets mek. Tronhjem. Kan vor fiskedamper "Vigra" 115 fot perpenkulær slipsættes der for axel og bundbesigtigelse begyndelsen neste uke?
Skjerva.

Fiskedampen "Sigurd", Julius, Kristiansund: Fyrbøter Blindheim blir ikke med ansæt fyrbøter der. **Skjerva.**

Grosserer Knutsen, Grand Hotel Kristiania. Gaarsfangst "Olaf" 316 "Sigurd" 750. Pakning sild om bord "Vega" paabegyndt igaar.
Hilsen fra alle Skjerva.

Grosserer Knutsen, Grand hotel Kristiania. Har iltelegrafert "Olav" om sildeleveransen. Skal forhøre meg i morgen om seipartiet. Fru Kirsten Hoff døde i dag kl 3. Gratulerer med driftsresultatet Kings Bay. **Hilsen Olger."**

Min onkel Olger var Michael Knutsens eldste sønn. Han var bestefars stedfortreder på kontoret - sammen med kontorsjefen Hans Ytterdal - ute på Skjerva, og særlig når bestefar var på forretningsreiser til Oslo, Bergen, Trondheim eller i utlandet.

"Fiskeforsyning, Bergen. Kan skaffe 2000 kg iset middels kveite. Godhetsfuldt opgiv antagelig pris frit om bord. Iltelegrafer. **Skjerva.**

Statssild, Kristiania. Anmelder for salg 4906 fiskepakket og 2588 pakket tønder storsild og litt vaarsild. **Hilsen Skjerva."**

De to siste telegrammene ovenfor er eksempler som viser handelsvirksomheten som ble drevet av "AS Skjerva".

De samme skipene som nevnt ovenfor deltok også i storsild - og vårsildfisket langs vestlandskysten, og selvsagt også på Island. Islandssild var jo et begrep på den tiden. Flere av de øvrige skipene til Michael Knutsen var også med på sildefisket, bl.a.: "Helga", "Arctic", "Heim", "Selfangeren" og "Hvidehavet". Det samme var tilfelle for "AS Ishavets" båter, som "Ishavet", "Vesterhavet", "Polarhavet" og "Nordishavet" m.fl. .

Disse skipene var imidlertid først og fremst selfangere, altså ishavsskuter bygget for fangst under ekstreme forhold i isen i Nordishavet.

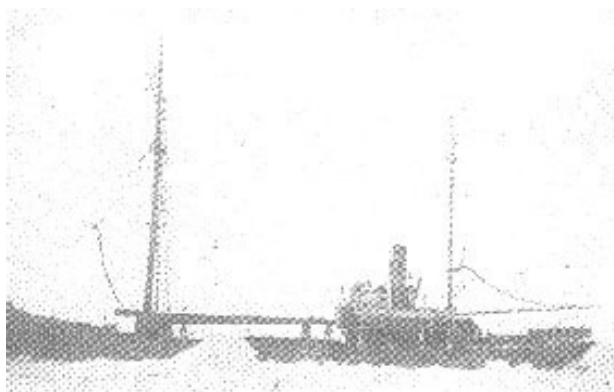
Her er ishavsskuta "Selfangeren" som utnytter vinden. Det var vanlig på begynnelsen av det 20. århundre. Dampmaskina ble oftast omtalt som "hjelpå" - altså hjelpemaskina - blant fiskere og fangstfolk på den tida.

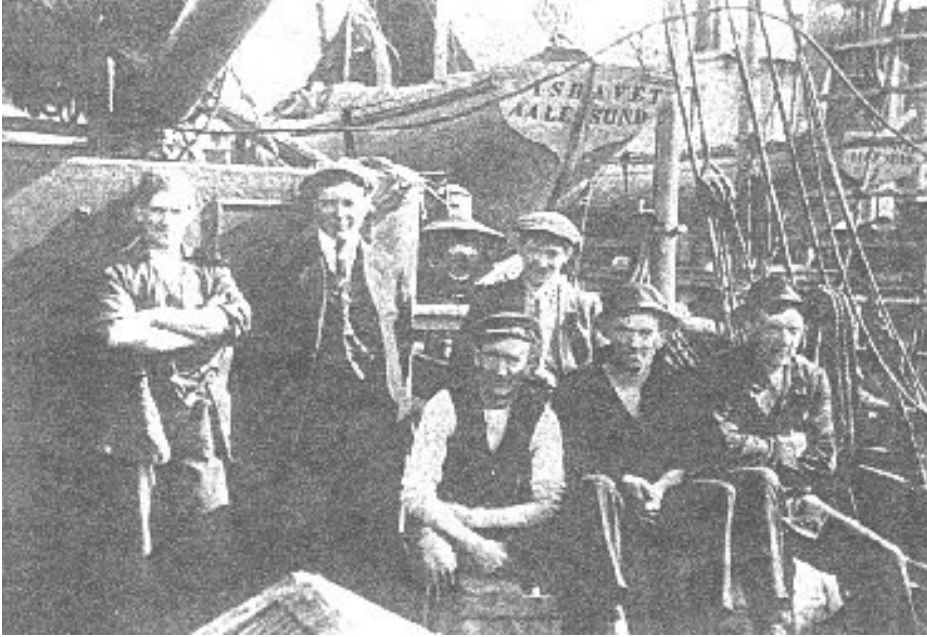
Her har vi ishavsskuta "Polarhavet" i isen.

"Polarhavets" mannskap avbildet på broa.

Her ligger DS "Ishavet" på fangstfeltet i Vesterisen.

Bilde av staute fangstfolk på DS "Ishavet".

Her er et par telegrammer fra 1920 som eksempler på Michael Knutsens virksomhet som selfangstreder:

5/3. 20 : Utenriksdepartementet, Kristiania. *Ansøker det ærede Departement om utførseltillatelse for 30 geværer og 50.000 skud fordelt på 5 av oss disponerede selfangstfartøyer. Skjerva.*

At det også den gang kunne gå tregt i departementene ser vi av neste "purre-telegram", - som ble sendt etter en hel uke uten svar - mens skutene lå klar og bare ventet på tillatelsen fra departementet. De fem skutene skulle dra på selfangst i Vestisen.

12/3. 20 : Utenriksdepartementet, Kristiania. *Imøtser svar vort ærbødige telegram 5.te dennes da skipene avgangsklar. Skjerva."*

Det finnes ikke flere telegrammer i saken, så jeg går ut fra at departementet sendte tillatelsen per iltelegram, slik at skutene kom seg av gårde mot Vestisen med ammunisjon og geværer.

Her følger videre noen telegrammer som viser at "AS Skjerva" også hadde handelsforbindelser med utenlandske firmaer bl.a. i USA, England og på Island:

Wenotraco, New York. *Fruman Company 72 Wallstreet interessert sælskind opsøk firmaet. Deres adresse oppgit, telegrafer best opnaaelig pris.*

Hilsen Skjerva.

Gross. M. Knutsen, Grand Hotel Kr.-ania. *Sålydende telegram fra Wenotraca: Umulig opnaa omtalegraferte sælskjindspris foreløpig. "Vigra" Stoksund igaar. Skjerva.*

Michael Knutsen, Watts Watts & Co, Newcastle. *"Eystein" 19000 rundfisk 4500 kveite 10 tran 6 rogn. "Sigurd" 17000 rundfisk 4500 kveite. Sælskindene haandgit til mandag efter din anstilling. Skjerva*

M. Knutsen, Couty hotel, Newcastle. *Sælskindshandelen endnu ikke i orden. Synnes solgt 10.000 kg lange o/70. Alt vel. Hilsen Skjerva.*

Western Norway Trading, 395 Broadway New York. *Wire lowest price cif. Aalesund Betlehem motor truchs model D.1 – 1 ½ toms Wetle stake body. Prompt skipment. Knutsen, Skjerva.*

I Siglufjord på Island hadde "AS Skjærva" også en bemannet stasjon. Til en Tynes i Siglufjord ble det sendt en rekke telegrammer i 1919 og 1920. Bl.a. skulle han ordne lagringsplass for tønner og for kull fra Kings Bay. Videre ordnet han med innførselstillatelser og kjøp og salg på Island.

15/7. 1920 leser vi av telegrammer at "Utvær" og "Vigra" kommer til Island via Aberdeen, og at det nå er 10 båter i området på samme kontrakt. Vi finner også at det er skipper Oskar Nilsen som "har tatt" "Utvær" på denne turen. "Sigurd" var jo som vi har hørt tidligere skipper Nilsen's "faste" båt.

Her er noen telegrammer fra "AS Skjerva", som viser at Michael Knutsen også hadde et stort fiskerimottak på Fosenhalvøya i Sør-Trøndelag :

Synnes, Stoksund. *Lat "Sælfangeren" gaa Eidsvaagen yderligere 2000 tønner for Stoksund. Skjerva*

20/11. 1919: Fiskedamper Utvær, Lødingen. *Kom hjem anløp vor stasjon Stoksund. Bunker Kingsbay kul der hvis nødvendig. Skjerva.*

I Stoksund på Fosenhalvøya i Sør-Trøndelag, hadde som nevnt "AS Skjerva" et større fiskemottak, som på stedet ble ledet av Michael Knutsens nevø, Olaf Synnes. Telegrammene viser at det var stor virksomhet i Stoksund, med mottak av fisk og sild, ising og salting i trekasser og tønner som var datidens emballasje. Fiske- og sildekasser av tremateriale var den vanlige emballasjen for fiske- og sildeprodukter til langt ut på 1950 tallet.

(Brukte kasser og tomtønner - og kanskje av og til noen nye - var svært populært blant gutter og ungdommer i Ålesund når tiden nærmet seg St. Hans! Jeg synes faktisk jeg kan "høre" sangene: "Skjervabåle lenge leve, Bollaren dør.." , her jeg sitter og skriver..).

I årene 1918 til 1920 ble det foregikk en vesentlig utbygging både av kaianlegg, sjøbuer og sjøpakkhus. Her noen telegrammer som forteller om utbyggingen av fiskemottaket i Stoksund:

*27/9.1918: **Jonsen , Stoksund.** Gjennom Brusdal offereres Deres salteplads 1700 kvadratmeter flat planeret med utstikskai, ønsker telegrafisk opplysning om beliggende, pris og leiebetingelser. **Skjerva.***

Bratsberg, Stoksund.** Anbefaler at ingeniør Størset opmaaler planeringen. Knutsen antagelig herfra mandag. **Hilsen Skjerva.

D. Bratsberg, Stoksund.** Forhindret fra å komme selv. Min sønn ankommer hurtigruten i dag. Velvilligst assister ham opgjørene. **Hilsen Knutsen

Her ser vi at det er bestefar selv som har sendt telegrammet. Han gir beskjed om at sønnen Olger kommer til Stoksund i stedet for ham, for å foreta de økonomiske oppgjørene der oppe. Dette ses også i det neste telegrammet :

Olger Knutsen, Bratsberg Stoksund.** Sendte telegrafisk til Bratsberg omtelegraferte penger. **Hilsen Skjerva.

De følgende telegrammene viser at utbyggingen av Stoksund i hovedsak ble administrert fra kontoret i Kjøpmannsgaten 17 på Skjerva i Ålesund.

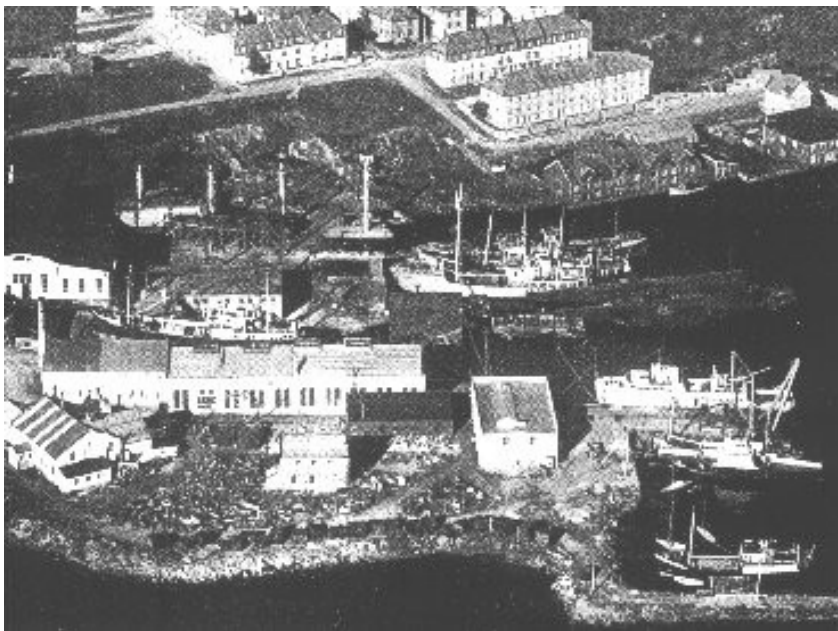
Selv om Olaf Synnes, bestefars nevø, var leder av den daglige driften ved mottaket, synes herr. Bratsberg å ha vært den ansvarlige lederen for selve utbyggingen av kaianlegget og pakkhusene i Stoksund:

Bratsberg, Stoksund. Set ikke for stor arbeidsstyrke i gang husbygningene før høvlet material ankommer om ca 8 dager. Send oppgjør hver lønning. Regningene attesteres af Elias. Hvordan gaar sagingen og kaiarbeidet. **Skjerva.**

Bratsberg, Stoksund. Kjøp 100 ruller takpap 17,50 . Høvlelast sendes fra Hommelvik torsdag. Penger postsendes i morgen. **Hilsen Skjerva.**

Synnes, Stoksund. Er kaiarbeidet gjenoptat og høvlasten andkommet? Telegrafer om arbeidets fremskriden. **Skjerva.**

Av de over 500 hundre telegrammene fra 1918 til 1921, som finnes bare i denne boken, kan vi lese oss til at det foregikk en kontinuerlig handel med alle fiskeslag, og ikke minst med sild. Selskinn og selolje fra fangsten i Vesterisen og Kvitsjøen var også en viktige handelsvarer for "AS Skjerva". Hovedkvarteret var selvsagt Skjerva, og handelen ble ledet fra kontoret i Kjøpmanns gaten 17, som lå like ovenfor sjøbuene og sjøpakkhussene.

Her ser vi kontorbygget, Kjøpmannsgt. 17 øverst helt til høyre i bildet. I forgrunnen Kvennaneset med Liaaens Mek. Verksted.

***Hovedkontoret til "AS Skjerva" i Kjøpmannsgaten 17 i Ålesund.
Michael Knutsen, sittende, eldste sønn Olger stående og ved skranken kontorsjef
Hans Ytterdal (ca. 1910).***

Michael Knutsen var ingen "fjern" sjef. Han likte seg blant arbeidsfolkene og tok gjerne i et tak, når han gikk omkring på bryggene og slo av en prat med sjøfolkene. Bestefar fortalte meg at han også hadde stor glede av å gå rundt inne på sjøbuene og snakke med bryggekonene i sine fangskinn, enten de sto og vasket fisk ved vaskekummene eller når de med en enestående teknikk la sild lagvis i tønner, og med en elegant håndbevegelse spredde ut salt mellom hvert lag med sild.

" - Så dyktige var disse flotte kvinnene, at de klarte å arbeide i samme tempo selv når de førte en samtale. Godt humør hadde de også disse trauste kvinnene", fortalte bestefar meg en gang. " - Kom jeg tilfeldigvis innom buene når det var full sjau der, hørte jeg ofte både latter og sang. De var fine mennesker disse folkene som jeg hadde i arbeid der ute på Skjerva! Og det var ikke snakk om noe unnaluring der i gården, nei!", føyde han til.

Det var ikke bare på Skjerva det var yrende liv og aktivitet. Av telegrammene går det klart frem at aktiviteten er stor også på fiskemottakene og stasjonene i Stoksund i Sør-Trøndelag og i Siglufjord på Island.

Båter blir dirigert fra kontoret i Ålesund: til Trondheim, Kristiansund, Molde, Tromsø, Bergen, Haugesund, til Newcastle, til Færøyene og Island osv., osv.

Mange sjøfarer og ulykker

Bestefar fortalte meg også om de mange farene som fiskere og fangstfolk ble utsatt for i sitt virke. Jeg fikk høre om storstormer og orkaner ofte kombinert med snøtykke og null sikt, og jeg skjønner nå i ettertid at bestefar må ha beundret og vært stolt av sjøfolkenes dyktighet og mot.

Men historiene han fortalte meg når jeg var liten og satt trygt på fanget hans, endte alltid med at mannskapene på en mirakuløs måte klarte å redde seg selv, eller at de i siste liten ble reddet av andre båter i farvannet. Senere lærte jeg at det nok ikke alltid gikk så bra. - - -

Blant folket på nordvestlandet snakkes det ofte om de store tragediene som hendte '*den natta - og den natta*'. Om bl.a. Titrannatta, natta fra 13. til 14. oktober 1899, da 150 mann forsvant i havet i et forrykende vær. - Videre om Kristiansundsnatta, og i Ålesund om Buholmsnatta, da tretti kvinner på Buholmsstranda ble enker.

Det snakkes også om '*det og det ulykkesåret*':

Et slikt ulykkesår var 1917: Sju ishavsskuter med 89 mann om bord forsvant sporløst i Vestisen under en orkanaktig storm med en kulde ned mot minus 40 grader. Stormen kom natten til 1. Påskedag den 8. april, og antagelig gikk skutene ned denne dagen. De var dampskip med full last av bunkers, og med overising i tillegg kunne det gå fort.

De som kom tilbake fra Vesterhavet i 1917 kunne fortelle om et uvær som de aldri før hadde opplevd maken til. Skutene som kom seg hjem hadde store skader, og ingen hadde sett noe til de forsvunne skutene i det forrykende været. To av de sju ishavsskutene som kom bort tilhørte Michael Knutsens rederi "AS Skjerva".

Det var "Arctic" og "Heim", hvor 25 mann kom bort. Dette var selvsagt harde slag for familiene og alle pårørende. Flere har fortalt meg at disse tragiske forlisene også var en stor påkjenning for min bestefar personlig. Han kjente nesten alle sine

arbeidsfolk ute på Skjerva ved navn, og også de fleste av mannskapene på dampfiskebåtene og fangstskutene. Det var kanskje ikke så rart, for det fortelles at mannskapene på bestefars fiskedampskip sto om bord i årevis.

I tillegg til sitt eget selskap hadde Michael Knutsen allerede i 1915 tatt initiativet til å grunnlegge fangstrederiet "AS ISHAVET". De øvrige eierne var Peder S. Brandal, advokat Trygve Klausen, Jørgen A. Johnsen Øvre og Jervell & Co. Hver av eierne hadde 20 aksjer i selskapet, og min allsidige bestefar Michael Knutsen ble selskapets disponent.

Flere nye skip ble bygget for det nye selskapet, f.eks. ishavsskutene "Vesterhavet" og "Ishavet" ved Gravdals skipsbyggeri. Omtrent på samme tid ble Søsterskipa "Polarhavet" og "Nordishavet" levert av Ottesens skipsbyggeri, Sagvåg. Det var i 1916 og 1917.

"Nordishavet" var på ishavstur allerede i 1917 - det store ulykkesåret - men var ei av de skutene som var heldige og så vidt klarte seg. Den kom hjem ut på forsommeren, til stor glede for alle pårørende som hadde fryktet det værste.

Men allerede den 10. januar 1918, da "Nordishavet" var på vei fra sildefelta til Kristiansund med full last, grunnstøtte den og forliste i en ferykende nordvestlig storm med tett snøkave ved Fjellværøy, og alle mann om bord omkom. Skipper på "Nordishavet" var Henrik Landmark fra Brandal, som da var 27 år gammel. Han var en av de få som ble funnet etter dette tragiske forliset. Han ble gravlagt på Hareid Kirkegård.

Asbjørn Brandal skrev en vise om "Nordishavets" forlis. Det er en gripende skildring, som forteller oss om fiskere og fangstfolks farefulle virke. Jeg synes derfor det er på sin plass at den tas med her:

"Nordishavet" i forlis 10. januar 1918

*Den fisker må så meget døie,
I storm og snekave må han pløie
På havets vilde og hårde ryg.
For sine kjære som sover trygt.*

*Han endser ikke på minefaren,
Men er den samme kalde karen
Som våger livet for fedreland,
Ta hatten av for den djerne stand.*

*Kapteinen roper i talerøret :
"Bruk hjelp på maskinist, så hun avanserer
Jeg hører brændinger agterut,
gjør deres plikt – og så hjelp oss Gud".*

*Men skuten drev for de vilde bølge,
det var nok undergang i deres følge.
De slengte skuten på grundens topp
Og knuste kjølen så den fløt opp.*

*Og ind fra havet i skumsprøit komme,
"Nordishavet" den barske sommer
med sild på dekket og sild i rum
alle glade for slik en sum.*

*Der var ei tid til at gå i båten
der var ei tid til at ta til gråten.
Med støt og brakom bråttet for
Den stolte skute så sterk og stor.*

*En nordost-natt utfor Frøias klipper
I sne og sjødrev, så en allting slipper
Av fyr og lykter det kommer bort
I nattens mørke så fæl og sort.*

*Et redselsskrik gjennom larmen trengte
da skuten voldsomt sig over krenge.
De holdt seg fast, men reves bort igjen,
Og sjøens brott tok dem - en for en.*

*De slørte unna for orkanens rasen
Og hadde Børøen ret i nasen,
Og fyret peiledes i sikker kos,
Så skuten trengte nok ingen los.*

*På fire favner hun standset oppe,
kun over vandet stak skutens toppe.
Men intet mandskap var at se,
der var nok ingen der gav beskjed.*

*Snekaven kommer fra nordens kammer
Og gjemmer alt med sin mørke hammer
Og stenger allting for øyet bort.
"Drei skuten på været", lyder det kort.*

*Dette drama ved Kobbeskjære
det kostet livet på seksten sjæle,
Gud hjelpe dem som sit att i sorg,
Du er vår trøst og vår faste borg!*

*Og skuta lyster i samme stunden,
Mens seila slår med et brak i vinden,
De låres ned for at reves ind
Og klar å settes for bidevind.*

*Du stolte hav med din hvelvde panne,
vi alle fiskere må det sanne :
Du er venn og vår kamerat
Om enn i døden du tar oss så brat.*

Det er blitt skrevet at Michael Knutsen var "Nordishavets" reder, men det er ikke riktig. Som nevnt ovenfor var han medeier og disponent for fangstrederiet "AS Ishavet".

Fangstrederiet "AS Ishavet" som var stiftet i 1915 for å satse stort på ishavsfangst, ble oppløst allerede etter syv år - i 1922. De tre skutene som rederiet hadde da ble solgt. "Polarhavet" og "Vesterhavet" gikk til Sverre P. Brandal, mens "Ishavet" ble overtatt av Johan Torvik.

Det har dessverre vært mange ulykkesår siden også. I 1927 forliste 9 skuter i Kvitsjøen, og i 1928 gikk hele 19 skuter ned der. Blant dem var "Polarhavet" som da tilhørte rederiet "AS Polarhavet", Ålesund. Skipper på denne turen var Peder E. P. Brandal. Hele mannskapet ble heldigvis reddet denne gangen. I 1931, den 12. mars, ble "Ishavet", som da tilhørte skipper Johan Torvik, skrudd ned i Kvitsjøen.

I mars 1939 forliste blant flere andre skuter også "Vesterhavet" i en sterk storm på vei til Vestisen. Også mannskapet på "Vesterhavet" ble reddet av andre skuter som kom til hjelp. Dermed var den siste av de stolte skutene som opprinnelig ble bygget for fangstrederiet "AS Ishavet" forlist.

Et annet ulykkesår var i 1952, 35 år senere - også denne gangen i påskehelgen - skjedde en ny stor tragedie i Vestisen. Her forsvant 5 skuter og 72 mann. Til tross for at skutene nå var utstyrt med radio, kom der ingen nødmelding eller signal fra dem. De var som feid vekk fra havet.

I 1917 - under den første verdenskrigen - ble det spekulert i om det kunne ha vært torpedering, men det som skjedde i 1952 - og som er blitt beskrevet av mannskaper som klarte å redde seg - forteller med all tydelighet at naturkreftene alene er mer nok til å forårsake en slik katastrofe.

Jeg har opp gjennom årene snakket med mange som hadde sitt arbeid hos bestefar, både med dem som jobbet på bryggene og i sjøbuene og med dem som hadde vært fiskere og fangstmenn på båtene hans.

Jeg har aldri hørt noen si noe negativt om ham. Derimot har jeg hørt utallige historier om min bestefars gode hjertelag, hans omtenksomhet og hjelpsomhet både som arbeidsgiver og privatperson.

Når han så, eller fikk rede på, at noen av hans ansatte hadde vanskeligheter av noen art, var han alltid rede til å hjelpe, det være seg økonomisk eller på annen måte.

Bestefar visste av egen erfaring hva det vil si å arbeide hardt. Både i sin barndom og ungdom på Vigra, hvor han tidlig måtte være med i hardt arbeid på farsgården, og også være med på fiske og fangst. Og ikke minst senere i Amerika, hvor han - som jeg har fortalt tidligere - arbeidet som smed i 13 - 14 år på mekaniske verksteder og skipsverft. Deretter forsøkte han seg som gullgraver i Alaska og sleit nesten livet av seg i tre år, før han var heldig og fant gullet, som dannet grunnlaget for virksomheten ute på Skjerva.

Bestefar visste altså hva det vil si å slite og streve og allikevel - uforskyldt - ikke ha nok til å leve av, og jeg mener disse erfaringene gjorde at han senere i livet var i stand til å sette seg inn i andre menneskers situasjon, når de fikk problemer de ikke maktet å komme ut av på egen hånd. Mange historier er blitt fortalt meg om hans hjelp og støtte til folk som var i nød av en eller annen grunn, men det lar jeg ligge.

Arrangerte sommerturer for de ansatte

Derimot vil jeg ta med noe som flere har fortalt meg om, og som de mintes med stor glede. Det var de årvisse sommerturene som bestefar arrangerte for folkene sine og deres familier. Båtene ble pyntet med alt man hadde av flagg og vimpler og slik stevnet de inn i fjordene, den ene etter den andre, og de besøkte kjente steder som for eksempel Øye og Geiranger.

På disse turene ble folk og familier kjent med hverandre. Det var sosialt, man var sammen om noe på en annen måte enn i hverdagen, man traff nye mennesker, hygget seg og fikk nye venner. Man ble - for å bruke et sjømansuttrykk - *spleiset sammen*.

Nevnte biskop Monrad Norderval har også nevnt disse turene (ref. bok 1972). Han skriver bl.a.: « - Og sommerturen, den årvisse sommerturen innover fjordene, med flaggsmykete båter fra for til akter, alle om bord fikk ta familiene sine med, få eller mange, og vi ble kjent med hverandre og venner. Jeg tror de lønte seg godt disse turene, de var med å skape det gode forholdet mellom arbeidsgiver og mannskaper. De skjønte han ville dem vel og unte dem alt godt, også utover lott og lønn og avtale, det var tegn på hjertelag og menneskelighet midt i strev og onn.»

Et annet sted skriver Norderval, at mannskapet på DS "Sigurd" hvor faren hans - Oskar Nilsen - var kaptein, hadde samme mannskap i seks samfulle år uten å skifte en eneste mann. Ja, tre av dem hadde faktisk stått om bord i hele 20 år!

Dette viser at arbeidsforholdene hos "Skjervakongen" må ha vært svært gode.

I Sunnmørsposten av 19. august 1920 finner vi en helsides artikkel som beskriver brannen i en av sjøbuene til Michael Knutsen:

"A.S Skjerva's pakhus nedbrændt igaar."

"Stor skade av forskjellig art. Værdier til adskillige hundrede tusen."

"20.000 skudd ammunition var lagret i pakhuset."

"Ved 10.30-tiden igaarkveld varsledes brand fra Stenvaagveien 34. Det brændte i sjøpakhuset på Skjerva, som tilhører A.S Skjerva (grosserer Michael Knutsen)."

Av reportasjen framgår det bl.a. at Sjødampsprøyten først kom fram til brannstedet en time etter at brannen ble meldt, fordi man ikke fikk kontakt med skipper Viddal av tekniske årsaker. Det så derfor stygt ut da vinden for en stund økte i styrke, og det var en stund fare for de vestenforliggende sjøbuene også. De øverste etasjene i den

brennende bygningen var det ikke mulig å redde. Sunnmørspostens medarbeider uttrykte det slik:

”Det brændte nu saa og si overalt i bygningens øverste etager og flammehavet sendte en tæt regn av gnister og brændende vedstykker vestover. I sjøen nedenfor det brændende pakhus fløt der brændende dele og stumper som gjorde at sjøen kokte som i en gryte.”

Da sjødampsprøyten endelig kom til brannstedet klokka 11.30, fikk den i løpet av noen minutter lagt ut 4 slanger som ble rettet mot den vestlige og nordlige delen av sjøbua. I alt var det nå lagt ut 12 slanger, og etter et par timer var brannen under kontroll. Det sies videre at det var et under at ammunisjonen som var lagret i bygningen ikke eksploderte.

Flere av de 40 kassene som inneholdt omkring 20.000 skudd var nemlig kraftig svidd av ilden.

Skaden var betydelig slår Sunnmørsposten fast og anslår den til flere hundre tusen kroner. Og avslutningsvis opplyses:

”A.s Skjerva disponeres av hr. grosserer Michael Knutsen, som fortiden opholder sig på Spitsbergen og der i dag telegrafisk vil motta den for firmaet saa sørgelige efterretning.”

I telegramboken jeg tidligere har referert fra, finner vi det telegrammet Sunnmørsposten nevner i sin artikkel om brannen:

”19/8. 1920 Disponent Knutsen, Kings Bay, Spitsbergen. Sjøpakhuset omtrent nedbrent i nat kl.10.30. Første etage uberørt de væsentlige varer i behold untagen redskapene. Ildens opkomst foreløbigt ukjent. Vanlig konference assurance i gang. Hilsen Skjerva.”

Når bestefar var i Ny-Ålesund på Svalbard, hadde han som regel daglig telegrafisk kontakt med Ålesund og hovedkontoret til AS Skjerva. Der hadde bestefars høyre hånd gjennom alle år, kontorsjef Hans Ytterdal, full kontroll. Han hadde bestefars fulle tillit, og han var kjent for å være ytterst korrekt i all saksbehandling, punktlig, pliktoppfyllende, høflig og forekommende.

Ytterdal var også kjent for å være svært nøye også med sitt daglige antrekk. Han gikk alltid i nypresset dress og med skinnende hvite snipper. I følge Norderval hendte at noen av Skipperne kunne erte ham for hans pertentlighet, men det var alltid med

glimt i øyet og på skøy. Av bestefars måte å fortelle om kontorsjef Ytterdal på, skjønte jeg at han satte ham svært høyt.

At Ytterdal hadde kontroll viser følgende telegrammer, som han sendte dagene etter brannen:

"21/8.1920 Synnes, Stoksund. *Text endnu ikke avholdt. Knutsen kommer neppe hjem. Skjerva."*

"21/8.1920 Disponent Knutsen, Kings Bay Spitsbergen. *Dit nærvær unødvendig. Konfererer Klausen. Vi opnævnt Mittet vor takstmand. Ishavsproduktene ubeskadigede. Hilsen Skjerva."*

"23/8.1920 Disponent Knutsen, Kings Bay Spitsbergen. *Takstmændene i arbeide fra i dag. Sælfangeren paa vei hjem fuld last efter knapt 3 ukers tur. "Utvær" saltet 450 tønder denne uke. Hilsen Skjerva."*

"24/8.1920 Oscar Nilsen, Utvær, Tynes Sigluffjord. *Dagspris ca 70 øre kiloet. Venter nærmere svar utgangen denne uke. Sjøpakhuset nedbrebrændt 18 de ds. Skjerva."*

Dette siste telegrammet er til skipper Oscar Nilsen på D/S "Utvær", faren til Monrad Nilsen (senere biskop Monrad Norderval), som den gang var 18 år gammel.

Vi ser bl.a. også av disse telegrammene at bestefar altså ikke dro hjem fra Ny-Ålesund pga. denne brannen.

Av andre telegrammer sendt fra "AS Skjerva" til bestefar utover i september 1920, ser vi at virksomheten går videre for full maskin.

Den 20/9. Sendes for eksempel dette telegrammet :

"Disp. Knutsen Kings Bay, Spitsbergen. *Baatene mobiliserer. Alt vel. Hilsen Skjerva."*

At så er tilfelle fremgår også av telegramboken. Det sendes telegrammer til mannskaper fra forskjellige steder, som skal være med på fisket. Jeg tar med noen få navn her:

Skipper Sevr. Grimstad, Ellingsøen - Notmann Rasmussen, Hammerfest - Harald Jensen, Hammerfest - Per Ulvestad, Laustad, Volden - E.O. Molver, Ulfsteinvik - Maskinist Emil Eriksen, Tr.hjem - Paul Nedrelid, Leinøen - Johan Pilskog - Harald Olsen, Florøen - Stuert Hilmar Helland, Fiksdal - Maskinist Joh. Aarvåg, Kirkelandet, Kr.sund N. - Anton Karlsen, Ertresvaag - Aksel Løkøi, Bø i Vesteraalen

- Hagbart Løvseth, Kastneshavn - Karl Hofsskjær, Kornstad pr.Kr.sund - Nils Høidal, Volden - Peter Røiseth, Hareide - Jacob Koppen, Røvde - m.fl.

Bestefar dro ikke fra Ny-Ålesund før den 7. eller 8. oktober dette året. Han mottok nemlig det siste telegrammet med *adresse Spitsbergen den 6. okt. 1920:*

*"Assurance samtlige vore skibe Spitsbergen utløper 10.dennes. **Hilse**
Det neste telegrammet er sendt den 11. okt. og er adressert til Tromsø. Det lyder : Vore hjertligste gratulasjoner anledning morgendagen. Hilsen fra alle hjemme. **Skjerva.**"*

Dette er et rent gratulasjonstelegram. Bestefar fylte nemlig 57 år den 12. oktober 1920, men det viser også at han nå er på vei fra Ny-Ålesund – via Tromsø – og hjem til Skjerva og Ålesund.

Michael Knutsen - 'Skjervakongen' - og hans syv sønner. Fra venstre: Bjarne, Molvin Olav (forfatterens far), Henry, Åsmund, Knut, Arthur og Olger. Bildet er tatt i Skjerva-villaen ca. 1920.

Av den foran nevnte telegramboken framgår det, at Michael Knutsen oppholdt seg i Ny-Ålesund sommerhalvårene både i 1918, 1919 og 1920. Men han var der også i 1916 og 1917 - og flere år etter 1920. Han var der for eksempel både i 1925 og 1926, da hans gode venn Roald Amundsen hadde Ny-Ålesund som utgangspunkt for sine ekspedisjoner.

Grunnen til disse oppholdene - samt historien bak og omkring *Kings Bay Kull Comp. A/S* følger.

Diverse korrespondanse

Korrespondansen vedr. byggingen av ishavsskuta "Arctic" 1911 – 1912

Jeg tar her med noe av korrespondansen mellom "AS Skjerva" og Knut Skaalurens Baatbyggeri, Rosendal. De forskjellige brevene angår byggingen av ishavsskuta "Arctic" i 1911-1912, og er skrevet av henholdsvis min bestefar Michael Knutsen, hans eldste sønn Olger og kontorsjef Hans Ytterdal.

Dette viser at bestefar hadde svært gode kunnskaper når det gjaldt skipsbygging. Det viser de detaljerte endringer han ber om å få utført. Når vi vet at han i Amerika arbeidet på mekaniske verksteder i 12-13 år – før han i 1895 dro til Alaska som gullgraver – så er det kanskje ikke så merkelig:

Aktieselskabet Skjervaa

FISKEFORRETNING
INDEH. & DISPONENT: M. KNUTSEN

ELEGRAFADELSE: „SKJERVA“
TELEFON N° 272.
CODE-5th EDITION A.B.C

Aalesund, 15. December 1911.

Herr. Knut Skaalurens ⁶båtbyggeri,

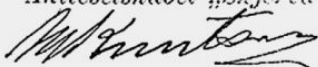
ROSENDAAL.

Til utligning 3 termin av Ishavskutteren kr. 4000.00
minus indestående forskud den 30 november - - - " 500.00
har vi idag fornøjelsen at overrække Dem i contanter kr. 3500.00
hvorfor bedes gotskrevet.

Deres ærede av 30 f.m. , ledsaget av copi- tegning, er
takken mottaget, og er samme nu inde hos seilmakeren til besikt og
event. reklamation.

I haab om at alt fremdeles gaar fort og godt med arbeide,
tegner vi med hilsen.

Høilagtelsesfuldt,
Aktieselskabet „Skjervaa“

kr. 3500.00

Aktieselskabet Skjerva

FISKEFORRETNING

INDEH. & DISPONENT: M. KNUTSEN

TELEGRAFADRESSE: „SKJERVA“
TELEFON N° 272.
CODE: 5te EDITION A.B.C.

Salesund, 14 Mai 1912.

Herr. Knut Skaalurens skipsverft,

ROSENDAL.

Med Deres brede av 6 fulgte en anskning fra Dem om toldgedtgjørelse for "ARCTIC", som vi lot overbringe til Toldkammeret til attestation; vi har nu mottat samme i retur, forsynet med den nødvendige paategning, samt ledsaget av en erklæring fra maskinbyggeren, hr. K. E. Grimstad, hvilke papirer herved overrekkes Dem.

Høflighetsfuldt,
Aktieselskabet „Skjerva“

Haavstund

2. Div

FISKESELSKABET „SKJERVA“

Ålesund, den 15 Mars 1912

Fiskeforretning.

Indeh. & Disponent: M. KNUTSEN.

Hr. Skaalurens Skipsværft,

Telegramadr.: „Skjerva“.

Telefon No. 272.

ROSENDAL.

Godhedsfuldt tilsend os Billbrev til "ARCTIC" hurtigst mulig, da vi maa have dette førend vi faar skipet inndemt i skipsregisteret.

Høiagtelsesfuldt,

Antageligvis M. Knutsen

48

Code—5th Edition A. B. C.

FISKESELSKABET „SKJERVA“

Ålesund, den 20 november 1911.

Fiskeforretning.

Indeh. & Disponent: M. KNUTSEN.

Hr. Knut Skaalurens Baatbyggeri,

Telegramadr.: „Skjerva“.

Telefon No. 272.

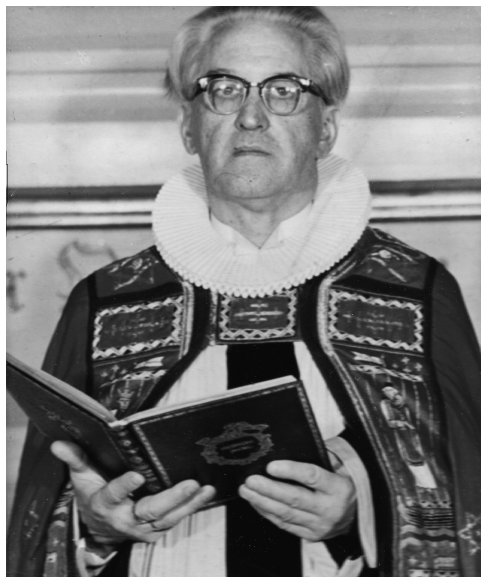
ROSENDAL.

Mottaget Deres brede av 17 ds., meddeles at hr. Knutsen for tiden er i England, men da vi formoder at han havde stillet sig velvillig til D/spørgsmaal om han havde været hjemme selv, overraskes Dem vedlagt i con-tanter kr. 500.00 som forskut paa neste termin paa ishavsfartøiet, hvorfor ^u/konto bede godtskrevet.

Høiagtelsesfuldt,

BISKOP MONRAD NORDERVAL ***- Oppveksten på Skjerva i Ålesund***

Monrad Norderval (*Monrad Oskar Norderval Nilsen, 1902-1976*) var både teolog og forfatter. Han ble kalt «ishavspresten» da han hadde vært med på selfangst. Norderval ble cand.theol. ved Universitetet i Oslo i 1929 og hadde bl.a. eksamen i samisk ved samme lærested.

Da Monrad Norderval var sokneprest i Ålesund, var jeg på prestekontoret for be om vandelsattest. Jeg skulle søke meg inn på befalsskole. Dette var i 1950. Jeg var 19 år da, og hadde jo hørt litt om denne presten, men uten å feste meg så mye med det. Slik er det jo når man er i den alderen. Så jeg visste altså ikke så mye om hans forbindelse med familien min ute på Skjerva, at jeg våget å nevne det. Jeg presenterte meg og bar frem ærendet mitt.

Han ba meg sitte ned, og stor var min forbauselse da han lener seg tilbake i stolen og ser granskende på meg. Litt nervøs ble jeg også, husker jeg. ” - Jaså”, sa han etter en stund, ” - Du er sønnen til Molvin du..” Og så fortalte han at han hadde vokst opp sammen med min far og de andre av de yngre ”knutsen-gutta” ute på Skjerva.

” - Faren min”, fortalte han, ” - var skipper på en av fiskebåtene til bestefaren din

nesten i en mannsalder”. Og han spurte og grov om far og onklene mine, og ikke minst om min tante Hjørdis, som hadde vært en svært god venninne av søstrene hans.

Min bestefar var død for et par år siden, i 1948, og han ville vite hvordan det sto til med bestemor, Othilie. Jeg fortalte at hun hadde det bra, og at hun fremdeles bodde i Hessaskaret sammen med tante Hjørdis og onkel Henry.

Jeg tror jeg var på prestekontoret i over en time, og Norderval fortalte meg om oppveksten sin ute på Skjærva, og særlig om de mange gode minnene han hadde om Skjervakongen og hans 'dronning' - husfruen som han sa - Othilie Knutsen.

Jan Molvins bestemor, Othilie, poserer sammen med sin flotte datter Hjørdis.

Jeg tar med noe Norderval fortalte, og som jeg aldri har glemt. Sannsynligvis på grunn av den levende og engasjerte måten han fortalte på.

Familien hans var stadig engstelige når faren - skipper Oscar Nilsen - var på sjøen og det var uvær med storm og orkaner. ” - Båter kunne komme inn etter et kraftig uvær med knust rorhus, livbåtene borte og massive tjukke daviter forvridd til det ugjenkjennelige”, fortalte han.

« - Andre ganger kom båter og mannskap ikke hjem i det hele tatt. Derfor var vi ofte engstelige, når vi hørte at det var storm og uvær på havet. Da vi engang fikk høre at en sterk orkan herjet mellom Island og Norge, og vi visste at far og DS ”Sigurd” befant seg akkurat der - på vei hjem fra Island, ja da ba vi på våre knær til vår Herre, at Han måtte ta vare på far og hele mannskapet.

- I ettertid fikk vi rede på at det til og med hadde stått i avisa at DS ”Sigurd” hadde gått ned med mann og mus. En annen båt som kom inn til Ålesund hadde opplyst at de hadde sett DS ”Sigurd” i havsnød, men at det var umulig å forsøke å yte hjelp i det forrykende uværet og de svære bølgene!

- Men vi visste heldigvis ikke at dette hadde stått i avisa. Og vet du hvorfor», spurte han plutselig, og uten å vente på svar fortsatte han, « - Jo bestefaren din, han Michael Knutsen, sørget for at vi *ikke fikk avisa* den dagen!

Han ville spare oss for å få en slik melding gjennom avisa. Det fikk vi rede på siden. Han var et godt menneske, bestefaren din.

- Og vet du hva», fortsatte Norderval, « - det hele endte godt. DS ”Sigurd” og far kom seg på tross av store skader gjennom orkanen. Skipper og hele mannskapet fikk forresten utmerkelse for stor sjømannsdåd for sin innsats. Faren min fikk et flott sølvserveise, som vi fremdeles har i familien.»

Det var tydelig at Norderval var stolt av faren sin, skipper Oscar Nilsen.

Da jeg fortalte ham at jeg var født i den gamle kontorbygningen til Skjerva-kongen, og hadde bodd der frem til jeg var 14 år gammel, ble han veldig interessert.

Han ville vite om vi lekte nede på bryggene, om vi var ombord i fiskebåtene og ishavsskutene, om vi badet fra kaiene nedenfor langhuset, om vi samlet kasser og tønner til skjervabålet osv. osv.?

Da jeg svarte, at alt dette gjorde vi 'gutane' på Skjerva i alle de årene jeg bodde der ute fra 1931 til 1945, - at vi klatret i riggen bl.a. både på ishavs- skutene ”Vesleper” og ”Veslekari”, at det alltid fantes en robåt vi kunne ”lånta” for å ta en tur utpå vågen, eller av og til helt innover til Langevågs-holmene for å se etter måseegg. - Ja, da lo Norderval hjertelig og sa: ” - Da har

du hatt en spesiell og fin barndomstid, nesten slik som faren din, jeg og alle andre unger hadde det på Skjerva i vår barndom - i Skjervakongens tid».

« - Nå skal jeg forresten fortelle deg noe», sa han mens han dro på smilebåndet.

« - Vi hadde enorm respekt for bestemoren din - husfruen!

Her ser vi Skjerva-villaen - også kalt Knutsen-villaen - slik jeg husker den fra min barndom ute på Skjerva. Og slik står den fremdeles men den store hagen er blitt noe mindre. Foto: Jan Molvin Knutsen (2000).

- Når vi satt til bords i Knutsen-villaen ute på Skjærva, så hendte det seg at vi guttene forsøkte oss med fantestreker og kniste og lo i tide og utide. Men det ville ikke husfruen vite noe av, så det ble det fort slutt med!

- Bestemoren din hadde nemlig en helt spesiell og tykk gullring fra gullgravertiden i Klondike, og den ”knakket” hun ned i hodet på den som bråkte ved bordet. Vi lærte ganske fort god bordskikk skal jeg si deg. Det kan jeg skrive under på!!»

Det er vel unødvendig å si at jeg fikk med min vandelsattest, da jeg tok farvel.

NY-ÅLESUND OG KINGS BAY KULL COMPANY AS - 1916 – 1933

I 1916 var Michael Knutsen en av Ålesund bys største fiskedampskipsredere med tre brygger, sjøbuer og pakkehus ute på Skjerva. Fra kontoret i Kjøpmanns-gata 17 administrerte han sine mange fiskedampskip og ishavsskuter samt drev en stor handelsvirksomhet med fiske - og fangstprodukter. Hovedkontoret lå i Ålesund, men han hadde fiskerimottak og stasjoner på Fosenhalvøya i Trøndelag, på Island samt salgskontor i New York - «Western Norway Trading Company».

”AS Skjerva”, som bestefar startet i 1901, gikk nå svært godt og sysselsatte flere hundre mennesker - fiskere og fangstmenn - på sine mange og moderne fiskedampskip og ishavsskuter - samt arbeidsfolk, kvinner og menn på sitt 10.000 kvadratmeter store anlegg med brygger, sjøbuer og pakkehus ute på Skjerva i Ålesund.

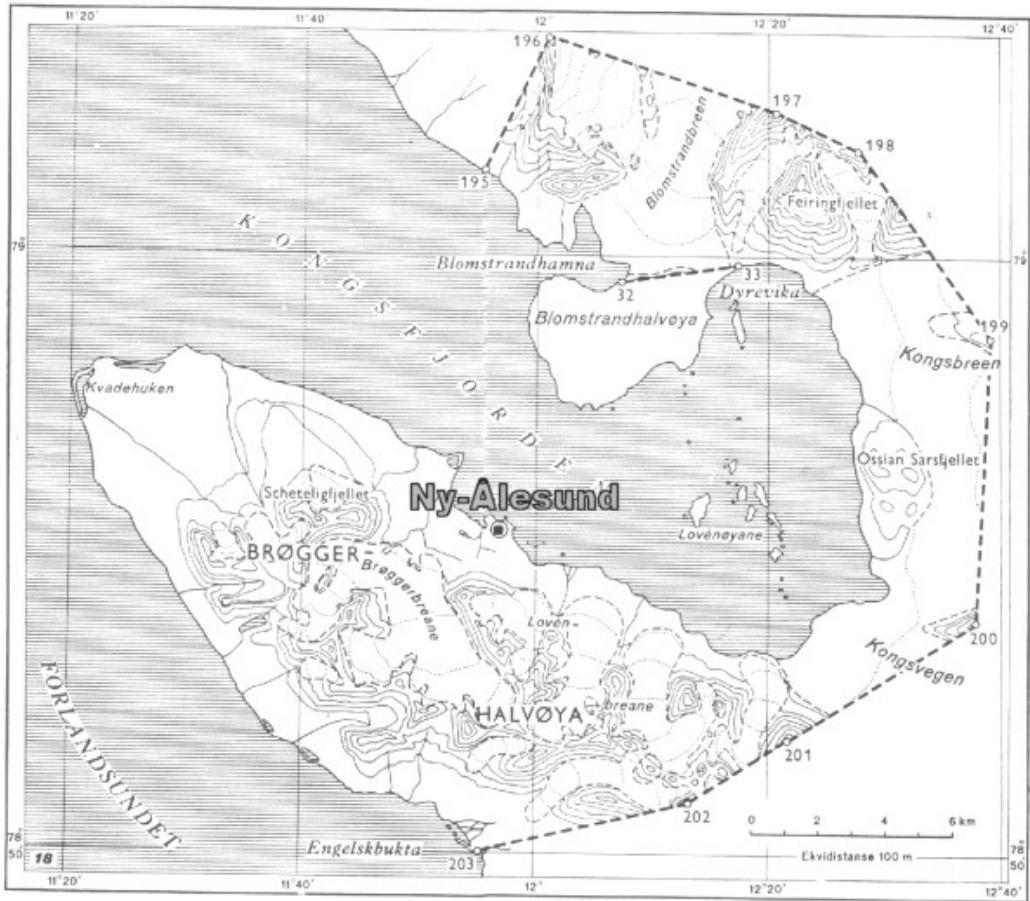
Det var situasjonen for ”AS Skjerva” i 1916 da Michael Knutsen, som da var blitt 53 år, fikk forespørsel om å bli med på å kjøpe rettighetene til kull-forekomstene ved Kongsfjorden på Svalbard. Før vi går videre, tar jeg med en kort historikk vedrørende kullforekomstene på Svalbard:

Det var britten Jonas Pool som oppdaget kullene ved Kongsfjorden. Da han så tidlig som i 1610 kom seilende inn fjorden med skuta ”Amitie”, døpte han den ”Kings Bay”. Han fant kull der som brant svært godt.

Det skulle imidlertid gå 300 år før kullforekomstene ble annektert. Det var grosserer Chr. Anker fra Halden, som var den ledende kraft i interesse-selskapet Green Harbour Coal Co., som ble stiftet i 1908. I 1909 sendte selskapet en ekspedisjon til Svalbard med DS ”Elvira”, og ekspedisjonen gikk i land på kullfeltet ved Kongsfjorden og okkuperte det.

De bygde et lite hus der, som senere ble kalt Anneksjonshytta, og det ble satt ut okkupasjonsmerker. På vegne av selskapet underrettet Ingeniør Erling Angell Thiis samme år okkupasjonen til Utenriksdepartementet.

Det ble sendt en ekspedisjon i 1910, og seks arbeidere ble satt i gang med en prøve-sjakt/gruvesjakt ved Kings Bay. Gruven ble kalt Agnes etter konen til ekspedisjonens leder bergingeniør S. Smith. I 1911 ble det arbeidet videre med Agnes-gruven, og man startet også med en ny gruve som fikk navnet Godthåp.

Det viktigste dette året var imidlertid at okkupasjonen ble utvidet til å gjelde hele Brøggerhalvøya, og melding om dette gikk til Utenriksdepartementet.

Kart over Brøgger-halvøya på Spitsbergen, Kongsfjorden og Ny-Ålesund.

Green Harbour Coal CO. sendte ekspedisjoner til Kings Bay hvert år frem til og med 1915. I 1913 ble det bl.a. utarbeidet et kart i målestokken 1 : 10 000 over kullfeltet, og i 1914 foretok Adolf Hoel en geologisk kartlegging.

Da Chr. Anker - som var drivkraften i selskapet - døde i 1912, forsøkte dødsboet å selge rettighetene på Svalbard til utlandet. Både tyske og russiske interessenter var i forhandlinger om overtakelse, men krigsutbruddet i 1914 satte en stopper for det.

Dette er i korthet forhistorien om kullforekomsten ved Kongsfjorden, og samtidig bakgrunnen for at Ingeniør Thiis på vegne av Green Harbour Coal Co. kontaktet Ålesund formannskap i 1916 med tilbud om å overta rettighetene til kullfeltet ved Kings Bay.

Det er vel sannsynlig at Ålesund by ikke våget å gå inn for et så stort og omfattende prosjekt, siden byens ordfører, Elias Sæther, sendte ingeniør Thiis videre til høyesterettsadvokat Trygve Klausen som hadde praksis i Ålesund.

Høyesterettsadvokat Trygve Klausen, Peter S. Brandal, Michael Knutsen og Trygve Jervell var, som jeg har nevnt tidligere, kompanjonger og eide selskapet AS "Ishavet" (med Michael som direktør) sammen. Selskapet hadde flere ishavsskuter for selfangst i Vesterhavet og Kvitsjøen. Det var derfor naturlig at Trygve Klausen tok tilbudet opp med sine kompanjonger.

Etter det jeg er blitt fortalt både av bestefar og senere også av min far, var det slik det hele startet.

De fire ble enige om at Brandal skulle be om å få rettighetene på hånden, men at det måtte sendes en ekspedisjon til Kings Bay for å undersøke om det var muligheter for permanent drift av kullfeltet. Hvis så var tilfelle, skulle han forplikte seg til å betale 250 000 kroner for overtagelsen av anlegget der oppe.

Oppstarten i Ny-Ålesund

Sommeren 1916 dro så Peter S. Brandal og Michael Knutsen på en ekspedisjonen nordover med tre skuter og seksti mann. De fant at kullfeltet var drivverdig. I løpet av seks uker ble det brutt 300 tonn kull, som de brakte med seg. Og på hjemveien brukte de av kullet og fant at det var førsteklases bunkers for dampskipene. De tre skipene som var med på ekspedisjonen, var tilbake fra «Brandal» - og senere - «Ny-Ålesund City» - i Ålesund igjen i september samme år.

Etter et møte ble de enige om at rettighetene til kullfeltet i første omgang skulle overtas av Peter S. Brandal - som hadde dem på hånden - og det ble gjort ved kontrakter den 23. og den 30. september 1916. Kjøpesummen lød på 250 000 kroner. Noen uker senere ble rettighetene overdratt til interessentene: Peter S. Brandal, Michael Knutsen, Trygve Klausen og Trygve Jervell.

Min far, Molvin Olav Knutsen, som i 1916 var 18 år, fortalte meg mye om hvorfor bestefar bestemte seg for å bli med på dette store prosjektet. Det som er kjent, er at det i 1916 - midt under den første verdenskrigen - var en skrikende mangel på kull.

Gruveby: Brandal (midten) og Michael (høyre) med spadetak i Ny-Ålesund.

Kullforsyningen til de langt over hundre fiskedampskipene i Ålesund og på Sunnmøre var svært vanskelig, spesielt fordi Brandal var kommet på Britenes svarteliste pga. handel med Tyskland etter krigsutbruddet. Noen har hevdet at *disse sunnmøringene* bare tenkte på seg sjøl og sine egne fiskedampskip, når de bestemte seg for å starte kulldrift ved Kings Bay på Svalbard.

Men det var slett ikke bare på Sunnmøre det var kullmangel. Skipsfarten langs hele kysten hadde store problemer pga. knappheten på kullforsyninger til hele dampskipsflåten, og også i landet for øvrig var det stor kullmangel til fyring og ikke minst til driften av Norges Statsbaner (NSB).

I tillegg var trolig denne risikoinvesteringen bl.a. viktig for den nye nasjonens suverenitetsarbeid over Svalbard.

Den 14. desember 1916 ble det avholdt konstituerende generalforsamling. De fire stifterne av Kings Bay Kull Company A/S var alle tilstede, nemlig Peter S. Brandal, Michael Knutsen, Trygve Klausen og Trygve Jervell. De ble enige om at selskapets aksjekapital skulle være 500 000 kroner fordelt på 100 aksjer a 5000 kroner. Stifterne overtok 25 aksjer hver som lød på navnet til eieren.

Storsatsingen på Svalbard verdsatt

Jeg er blitt fortalt at kong Haakon skal ha holdt en tale under en middag på Åndalsnes i forbindelse med stiftelsen av selskapet, hvor han hyllet de fire stifterne for deres vilje til - med privat kapital - å satse så stort for å etablere norsk kullgruvedrift ved Kings Bay på Spitsbergen. Kongen skal også - ifølge mine kilder - ha uttalt, at de ikke skulle komme til å angre på det vågemot de viste ved denne store satsingen på Svalbard - en satsing som utvilsomt ville komme til bety svært mye for fedrelandet.

Den 1. januar 1917 ansatte selskapet Jens K. Bay som merkantil leder, og fra 1. april ble bergingeniør Bertel A. Sherdahl tilsatt som driftsbestyrer. Alt som skulle til for å starte opp gruvedriften - f.eks. tømmer til gruvene og ikke minst til boliger, administrasjonsbygg og messer - måtte kjøpes inn. Likeledes måtte lokomotiver, jernbaneskinner og lastevogner - til å frakte kullet fra gruvene og ned til sjøen - anskaffes. Alt dette, samt arbeidsfolk og funksjonærer, måtte fraktes opp fra fastlandet med lasteskip. Det var ikke få skip som skulle til!

Kull-kaia i Ny-Ålesund, med et av de importerte lokomotivene. Foto fra ca. 1920.

Driftsbestyrer Bertel A. Sherdahl hadde hovedansvaret for oppbyggingen av gruvebyen ved Kings Bay, og det er ikke tvil om at han gjorde en stor innsats for å skape et funksjonelt og godt samfunn rundt driften av kullgruvene. Det var imidlertid et nært samarbeid mellom ham og direktør Michael Knutsen når det gjaldt planlegging og oppbygging av gruvebyen.

Min far fortalte meg at bestefar og kompanjongene hans allerede under planleggingen av den omfattende oppbyggingen av gruvesamfunnet, fant ut at selskapets aksjekapital ikke strakk til. Etter alle de investeringer som måtte til, var det helt klart at aksjekapitalen måtte utvides. På en ekstraordinær general-forsamling våren 1917, vedtok aksjonærene å søke Ålesunds Kredittbank om bankkreditt. Noe som straks ble innvilget.

Tre eiere fra 1918

Allerede våren 1918 solgte Trygve Jervell alle sine aksjer, likt fordelt til de tre andre aksjonærene, og gikk dermed ut av selskapet. Selskapets eiere fra da av var: *Brandal, Klausen og Knutsen*.

Fra sommeren 1917 startet oppbyggingen av gruvesamfunnet. Arbeidsfolk og materialer til husbygging samt utstyr til gruvedrift ble fraktet oppover. Sherdahl i spissen for 30 arbeidere og funksjonærer dro fra Ålesund med D/S "Carl". Direktørene Michael Knutsen og Peter S. Brandal var også med. Etter en strabasios tur med storm og senere også skodde og drivis, ankom de Kings Bay ca. midt i juli.

Min bestefar Michael Knutsen fortalte meg en gang at det første de gjorde var å foreta en rekognosering av området rundt gruvene. « - Brandal og jeg hadde jo vært der oppe også i 1916», fortalte han, « - men da så vi mest på gruvene og mulighetene for permanent drift. Nå tegnet vi og drøftet alternativer, men ble i grunn fort enige om hvor vi skulle legge byen. Vi hadde det travelt og satte straks i gang med husbygging, for det var det vi først måtte ha på plass. Vi ventet nemlig over 100 arbeidere som skulle ankomme i slutten av august, så arbeidet gikk for fullt døgnet rundt!»

Bestefar hadde sett gruvesamfunn vokse opp under sin gullgravertid i Alaskas villmark, så han hadde erfaring og visste hva som trengtes når et gruvesamfunn skulle bygges opp fra grunnen av.

Det var D/S "Deneb" som kom med de 100 arbeidsmannskapene. Videre hadde skipet med mer bygningsmaterialer, et lokomotiv, skinner, gruvevogn og en damplastemaskin til å lessing av kull på vognene.

« - Vi hadde allerede stukket ut en jernbanelinje fra Agnesgruva og ned til lasteplassen ved sjøen - en strekning på vel to kilometer - og den bygde vi ferdig på rekordtid», fortalte bestefar og føyde til, « - det ble jobbet virkelig hardt denne sommeren og utover høsten og vinteren 1917 - 18.

- Det ble bl.a. bygd flere boliger, samt en messe for arbeiderne. Videre ble det satt opp kontorer, lagerbygninger, kraftanlegg for strømforsyning, lokomotivstall, verksted og smie. En viktig ting var selvsagt å få bygget bad og dampbad, for du kan vel tenke deg det Jan Molvin, hvordan 'gruvegutta' så ut etter endt skift i gruva», fortsatte bestefar og lo så han ristet.

Min bestefar var i grunnen en ordentlig skøyer. Han likte nok godt å fortelle om "gamle dager", men det var ikke fritt for at han av og til ertet meg litt på grunn av alt maset mitt om hvorfor og hvordan og hvorfor ikke.

Roald Amundsens kikkert

Roald Amundsen (se kapittel om Amundsen senere) hadde gitt en av kikkertene sine til bestefar, og jeg skulle absolutt vite hvorfor han hadde fått den. Roald Amundsen var jo den store polarhelten, som jeg hadde både lest og hørt om, så dette ville jeg ha greie på!

« - Jo, nå skal du høre», sa bestefar:

- Amundsen og noen av karene hans bodde hos meg i Direktør-boligen en hel måned, da de forberedte en ferd over Nordpolen med flybåter, så vi ble veldig gode venner, ja jeg kalte han rett og slett bare "gutten", for jeg var jo 10 år eldre enn ham», humret bestefar. « - Men de kom seg ikke til Nordpolen..

- De skulle prøve en landing i en råk mellom isflakene, og det gikk bra. Men det var bare det, at de ble liggende fast der i isen, fordi råken lukket seg. De ble liggende fast der nesten en hel måned og alle trodde at flyene hadde styrtet og at alle var omkommet.»

« - Men kikkerten da bestefar! Hvorfor fikk du kikkerten!?» spurte jeg.

« - Kikkerten?» sa bestefar og så spørrende - og jeg synes også å minnes - litt ertende på meg, men så fortsatte han. « - Kikkerten ja - jo, det var slik at den siste uka der ute i isødet hadde de nesten ikke noe mat igjen, og om kveldene pleide de å snakke om all den gode maten de hadde spist i Villaen hos han "gamle" direktør Knutsen. Og de så for seg der på isflaket, hvordan jeg koste meg i Villaen med all den gode maten som Berta laget. Dette fortalte "gutten" meg da de endelig ble reddet og kom tilbake til Ny-Ålesund med fiskeskøyta "Sjøliv".

Kikkert og vennskapsgave: Roald Amundsen overrakte Michael Knutsen sin egen kikkert som en gave.

- En hel verden hadde gitt opp håpet om å finne Amundsen og folkene hans i live, så gleden var desto større da de plutselig og uventet dukket opp. Vi holdt selvsagt en stor hjemkomstfest for karene i Villaen, og det var da "gutten" ga meg kikkerten sin; - så nå vet du det også, Jan Molvin», avsluttet han med et smil.

Bestefar fortalte meg også hvor viktig det var - særlig under en lang, kald og mørk vinter - å ha tilgang til fersk mat. « - Derfor gikk vi også straks i gang og fikk bygget både stall og fjøs», mintes bestefar. « - Når man er i hardt arbeid må man ha næringsrik mat og nok mat!», slo han fast.

Michael Knutsen la sterkt vekt på dette, for han hadde opplevd og følt på kroppen hva det ville si å arbeide hardt på lite og ensidig føde, da han tilbrakte to og et halvt år - med to iskalde vintre - i Alaskas villmark, hvor han bl.a. fikk sjørbuk, og så vidt kom fra det med livet i behold. - - -

Senere ble der også bygd grisehus, med plass til ca. 100 griser. Kyrne ga - i tillegg til ferskt kjøtt - også melk. Det er av veteraner fra denne tiden blitt fortalt at maten som ble servert var svært god. Hele to ganger i uka var det kjøttmiddag, og ellers gikk det på forskjellige fiskeslag som f.eks. kveite, sei og torsk - enten fersk, saltet eller frosset. Fiskekaker og fiskeboller var også å få, og poteter hadde de året rundt, og grønnsaker hørte til.

Parallelt med byggearbeidet ble det også jobbet i Agnesgruva. På den nylagte jernbanelinja - fra gruva og ned til lasteplassen ved sjøen - gikk de to lokomotivene "Eneren" og "Toeren" fram og tilbake med kullvognene sine. 800 tonn kull ble fraktet til Norge sommeren og høsten 1917, noe som kom godt med pga. kullmangelen i landet.

Og alt dette var det altså fire pionerer fra Sunnmøre - Ålesund og Brandal - som startet og bygde opp! Det er vel derfor ikke så merkelig at gruvebyen på Spitsbergen ved Kings Bay til slutt fikk navnet Ny-Ålesund.

Vinteren 1917 – 1918 var kullproduksjonen godt i gang. Mellom 60 og 70 mann var i arbeid og bl.a. ble nybygde hus innredet. Sommeren 1918 chartret selskapet 11 skip for å få fraktet proviant, materiell og arbeidsfolk oppover til Kings Bay. Arbeidsstyrken var denne sommeren ca. 300 mann.

Det tredje lokomotivet, skinner og flere vogner kom også på plass. Videre ble tre store prammer innkjøpt og slept oppover. Disse skulle brukes til å frakte kull fra stranda og ut til lasteskipene. Der fantes nemlig ingen kai, så derfor måtte kullet først lastes om bord i prammene. Disse ble så slept ut til de ventende kullskipene; og fra prammene ble så kullet lastet ombord til skipene.

Økonomisk krakk i verden og prisfall

Synkende kullpriser og det internasjonale økonomikrakket på slutten av 1920-tallet medførte imidlertid store vansker for foretaket. Gruvedrift var i tillegg risikofyllt i de dager (som nå), med tragiske ulykker. Staten hadde også kjøpt opp hele selskapets samlede gjeld i 1931.

STATENS OVERTAKELSE I NY-ÅLESUND

Kulldriften i Ny-Ålesund ble stanset av staten i 1929. I følge myndighetenes vurderinger var kullkvaliteten nå dårlig og gruvene var ikke lenger drivverdige. Den formelle overdragelsen av aksjene fra de private eierne til staten skal ha funnet sted den 23. desember 1933.

Overrettsakfører Trygve Klausen døde allerede i 1924 og Peter S. Brandal døde i mars 1933. Ved den formelle overdragelsen av aksjene var Michael Knutsen således eneste gjenlevende av de private eierne av Kings Bay Kull Company A/S. Han var da 70 år gammel.

Ålesund Kredittbank var alt gått over ende. I boberetningen heter det at de tapte over fem millioner kroner bare på dette ene selskapet. Kings Bay Kull Company A/S fikk således i første rekke skylden.

Man bør imidlertid ikke glemme at det under disse årene også var en alvorlig, verdensomspennende økonomisk krise; men det var kanskje lettere å finne en lokal syndebukk? Det kan vel også stilles spørsmål vedrørende måten statens overtakelse av selskapet foregikk på. Det er imidlertid ikke tvil om at Ålesund og Sunnmøre led store tap da bankene gikk over ende.

Betraktninger rundt 'Ålesundsperiodens' avslutning

Michael Knutsen hadde satset hele sin formue på Kings Bay Kull Company A/S og tapte alt. Til og med sitt og familiens hjem – på folkemunne kalt Skjervavillaen/Knutsenvillaen med den store Skjervahagen/Knutsenhagen – hvor de hadde vært bosatt siden 1904.

Da staten startet opp igjen kulldriften for fullt igjen i 1945, var bestefar overhodet ikke forbauset. - *Ny-Ålesund ligger jo klar, sa han, - og kull er det nok av til mange års drift.* Og det fikk han jo rett i.

Til slutt vil jeg gjerne ha med et par sitater fra boken «*Av sjømannsblod – en biskops erindringer fra guttedager og barndomsår*», av biskop Monrad Norderval (Gyldendal Norsk Forlag 1972):

«Etter et langt og strevsomt liv, satt han (Michael) og hans hustru igjen på bar bakke. Men så har heller ingen hørt noen ynte en tvilens ord om hans hederlighet.»

Og videre: **«Det lyseste minne jeg har om Skjervakongen, kjøpsmann Michael Knutsen, var at det ikke fantes spor av bitterhet, hverken hos ham eller hos hans hustru, fru Othilie.»**

[Artikkel av Jan Molvin Knutsen i «Nytt i Uka», Ålesund, 2. desember 2009]

Når det gjelder Statsarkivet, mangler jeg opplysninger om Statens overtagelse av aksjene fra de private eierne, og spesielt aksjene til Michael Knutsen.

Jeg vet at Svalbard-kommisjonen av 1929 anbefalte at Staten skulle henstille til Kings Bays aksjonærer om frivillig å overdra sine aksjer til Staten. Hvis frivillig overdragelse ikke skjedde, burde Staten gjøre sine sikkerhetsdokumenter gjeldende og få gruveanlegget ved tvangsauksjon.

Da driftsstansen inntrådte høsten 1929, besto Kings Bays styre av kjøpmann Tore Berset som representant for Staten, Laurits Devold som representant for Aalesund Kredittbank og Peter S. Brandal som representant for de gamle aksjonærene. Varamenn til styret var Sigvart Ingebrigtsen og Michael Knutsen.

Kings Bays styre behandlet i møte den 4. november 1931 henvendelsen fra Handelsdepartementet av 3. november om overdragelse av aksjene til Staten. Styremedlem Peter S. Brandal erklærte seg villig til å overdra sine aksjer, og det ble besluttet å få ordnet med overdragelse av Brandals og de øvrige aksjonærenes aksjer. De øvrige aksjonærene var fiskeskipsreder Michael Knutsen og h.r. advokat Trygve Klausen.

Den endelige overdragelsen til Staten ble ordnet ved Kings Bays styrevedtak den 23. desember 1933.

Trygve Klausen døde i 1924, og Peter S. Brandal den 23. mars 1933.

- Michael Knutsen var således ved den endelige overdragelsen av aksjene den eneste gjenlevende av de private eierne og grunnleggerne av gruvesamfunnet Ny Ålesund. - Michael Knutsen døde først 1948.

[Avsnittet er fra email, til Bengt O. Olsen, sendt av Jan Molvin Knutsen i 2015]

Kort fortalt var det noen spørsmål rundt statens overtakelse av gruvene i Ny-Ålesund. Driften gikk etter hvert dårlig, da kullprisene gikk ned på slutten av 1920-tallet, og

staten heller kjøpte kull fra England grunnet en bilateral avtale rundt fisk - og kullhandel. I 1929 hadde selskapet betydelig gjeld, og i 1931 vedtok Stortinget å ta over Aalesund Kredittbanks gjeld til Kings Bay Kull Company AS – og staten ble dermed selskapets eneste kreditor.

Statens eksperter var etter sigende negative til drivverdigheten og kullkvaliteten, slik at verdien ble nedskrevet trolig betraktelig. I desember 1933 ble altså samtlige aksjer overført til Handelsdepartementet. Men kulldriften varte som kjent likevel i mange tiår etter statens overtakelse - jfr. Kings Bay-ulykken så sent som i 1962, med påfølgende regjeringsskifte året etter.

En spesiell faktor var også at staten først hadde oppfordret private investorer til virksomhet på Svalbard, da den unge nasjonen og den uklare suvereniteten over Svalbard trengte norsk tilstedeværelse på øygruppen. Michael og andre forretningsmenn stilte meget stor risikokapital til rådighet i denne viktige tiden på Svalbard. En kapital som gikk tapt og verdiene til slutt overført staten.

Ekspedisjoner fra Ny-Ålesund

Ny-Ålesund ble som nevnt av en del pionerer brukt som utgangspunkt for ekspedisjoner mot bl.a. Nordpolen. Blant disse altså Roald Amundsen og Lincoln Ellsworths ferder med flybåtene 'N 24' og 'N 25' i 1925 og luftskipet «Norge» i 1926, og Umberto Nobiles skjebnesvangre ekspedisjon i 1928. Videre følger litt om Amundsens besøk hos Michael Knutsen.

AMUNDSEN OG NY-ÅLESUND

Roald Amundsen (*Roald Engelbregt Gravning Amundsen*, født 16. juli 1872, død 18. juni 1928), var nasjonalhelt, oppdagelsesreisende og polfarer. Han fant Nordvestpassasjen i 1903 og ledet den første ekspedisjonen som nådde det geografiske Sydpolpunktet i 1911.

Amundsen var sammen med Fridtjof Nansen det nye Norges nasjonalhelter etter uavhengigheten i 1905. Han var den første som nådde Sydpolen og Nordpolen. Amundsen var blant pionerene som tok i bruk luftskip og fly i de polare strøk. Han forsvant i 1928 da han deltok i en redningsaksjon etter italieneren Umberto Nobile, og styrtet trolig nær Bjørnøya.

Fra «GJENNOM LUFTEN TIL 88 GRADER NORD» (*Gyldendal 1925*)

Roald Amundsens mål med ekspedisjonen fra Ny-Ålesund i 1925, var å fly over Nordpolen med to flybåter. Amundsen og hans ekspedisjonsmedlemmer ankom Ny-Ålesund 13. april 1925. Han skriver at det ikke var stort å se til Ny-Ålesund pga. snøtykke da de fortøyde ved iskanten ca. tre kilometer fra kaien. Det var mye vann og sørpe på isen, så det var en tung og slitsom tur innover. Så fortsetter han..

Sitat: « - Med det samme jeg kom inn til kaien og klavret meg opp på den fra isen, ble en hånd strukket ut og et varmt godt håndtrykk med et lyst: Velkommen, klang meg imøte. Det var direktør M. Knutsen, som sammen med kompaniets annen direktør P. Brandal skulle vise oss den mest strålende gjestfrihet under hele vårt lange opphold i Kings Bay. La meg likeså godt si det først som sist, at vi neppe uten disse prektige menns assistanse kunne ha brakt våre saker i en så fin og fullkommen stand, som de til slutt ble.»

Amundsen kalte messen, som var i det tidligere snekkerverkstedet, for «Speilen» (fasjonabel Oslo-restaurant, red. anm.): Han hevdet at den utstyrmessig nok sto noe tilbake for originalen, men når det gjaldt det kulinariske, konkurrerte den sterkt! - Han forteller bl.a. at fredagen var ukens høydepunkt, for da var det dampbad. Det var ikke noe knusleri med varmen her, for det var kull nok! Om formiddagen badet stedets damer, om ettermiddagen direktører med stab sammen med ekspedisjonens medlemmer. Lørdagen badet alle gruvearbeiderne. Det er tydelig at Amundsen og hans menn stortrivdes som gjester hos Kings Bay Kull Company AS i Ny-Ålesund.

Under hele oppholdet i Ny-Ålesund hadde Amundsen og hans menn arbeidet med utstyret og testet de to flyene, for å stå best mulig rustet for ekspedisjonen. - Værforholdene var vanskelige, så først den 21. mai kunne de starte med de to flybåtene 'N 24' og 'N 25'.

Sitat: « - Hele formiddagen gikk der en skare mennesker over til startplassen. -- Middagen ble inntatt på 'Speilen' --. Ved avskjeden fra mitt koselige gode hjem hos direktøren ved kompaniet, stod den snille husbestyrerinnen Berta ferdig med to pakker hun stakk til meg. Det er en til hver maskin, sa hun, bare litt reisemat. Visste De Berta, hvordan vi et døgn senere tok pakken frem, delte smørbrødene og eggene i tre like deler og langsomt og forsiktig – med en varm takk i våre tanker – nøt det siste siviliserte måltid for lang tid fremover, da ville de sikkert føle Dem glad.»

'N24' og 'N25' hadde nemlig gått ned i åpent farvann mellom to belter av drivis. Disse drev imidlertid så fort sammen, at flybåtene ikke rakk å komme seg opp igjen, men ble totalt fastlåst i isen. - I tre og en halv uke - i kulde og med små matrasjoner - slet de seks ekspedisjonsmedlemmene med å lage en startbane på isen, så de kunne komme seg på vingene igjen. Ikke så rart at de satte pris på matpakken Bertha Nettet fra Hareid hadde sendt med dem. -

Under hele denne tiden foregikk en stor leteaksjon etter de savnede, noe journalist Fredrik Ram har beskrevet i sin dagbok og som er gjengitt i kapittel III i nevnte bok. Jeg har hentet noen få sitater og laget et par korte sammendrag fra dagboken – spesielt fra dagene 17. og 18. juni.

Fra KAP. III 'MENS VI VENTER'

Fredrik Ram : Dagbokblader fra 21. mai til 18. juni

Her forteller journalist Fredrik Ram om den forgjeves letingen etter Amundsen og hans mannskap. Skuta 'Hobby' hadde to lange søk etter ekspedisjonsmedlemmene, og på det andre søket kom de seg helt opp til 81 grader Nord uten å ha sett noe til de savnede flyene og mannskapene.

Den 17. juni ankom marinens oppsynsskip 'Heimdal' og to av marinens flybåter til Ny-Ålesund for å delta i søket etter de savnede.. Og Ram skriver i dagboken : Sitat: « - Vi ble naturligvis glade over å se båtene og flygerne, men gleden var blandet med vemod. I morgen torsdag 18. juni, er det fire uker siden 'N 24' og 'N 25' startet mot Nordpolen».

Roald Amundsen og Michael Knutsen, Svalbard. Michael tar farvel med Amundsen før 'Dornier-Wal'-ekspedisjonen 1925. Bak på bildet står det: «Gamlekara tar farvel».

Hilsen fra vennen Riiser-Larsen til Michael Knutsen 1925.

Det ble bestemt at søket skulle fortsette i 14 dager til før letingen skulle avsluttes. Sitat: « - De nyankomne flygere, 'Heimdals' offiserer og vi andre har spist middag hos direktør Knutsen idag.

Vi var i de samme stuer, hvor vi hadde vært så mye sammen med de seks...Vår vert som den gang hadde vært så optimistisk, forsøker å stive oss opp med sitt håp. Men vi legger merke til at han ikke lenger tror. Også hos ham er tvilen kommet.»

Ram beskriver videre at håpet om å finne de savnede er forsvinnende lite. Sitat: « - Ny-Ålesund, Kings Bay, torsdag 18. juni. - Ved ett-tiden imorges forlot de siste gjestene direktør Knutsen og gikk nedover til skipene. 'Heimdal' hadde dampen oppe og lå der klar til avgang. Om få øyeblikker skal rekognoseringens siste og tredje avsnitt begynne.»

Ram skriver videre, at de på veien ned mot kaien ser masse folk fra gruvebyen oppe på den høye lastebroen. Sitat: « - Da hender det. Innover lastebroen kommer en mann springende. Han vifter med hendene ned til oss, bøyer seg utover rekkverket og roper '*Amundsen-kara er kommet!*' »

Ram forteller at de først trodde det var en full mann som prøvde seg med en dum spøk, men så ser de at folkene på lastebroen svinger med hattene sine og de hører hurraropene runge. Da skjønnte de at det var sant. De var virkelig kommet: *Amundsen, Dietrichson, Ellswort, Feucht, Omdal og Riiser-Larsen*. Ram beskriver gledes scenene hvor alle vil omfavne dem og klappe dem, det er stor jubel med hurrarop, gråt og latter. -

Sitat: « - Ikke et sammenhengende ord blir sagt - Det er ikke sant! - Vi drømmer! - Er det dere! Vi besinner oss litt etter hvert, og direktør Knutsen tar dem med opp til sitt hus. Der fylles stuene av budne og uinnbudne, som plutselig setter i 'Ja, vi elsker'. Litt etter litt får vi beskjed om, hva som har hendt dem. Det er ikke stort vi får vite til å begynne med. Men nok til at vi får forklaringen på hvorfor de har to blikk. Et ytre, som ser og oppfatter det, som foregår om dem nå; et annet fjernt, fraværende, som i den første tiden ikke kan slippe det som der nord har etset seg inn i dem. - De får mat og dampbad og hver sin gode seng med hvite rene lakener. I dagens løp blir også de lange stride skjeggstubbene tatt bort».

Dagboken dekker perioden fra Amundsens ekspedisjon tok av fra Ny-Ålesund med flybåtene 'N 24' og 'N 25' for å fly over Nordpolen, til de – fire uker senere – kom tilbake til Ny-Ålesund med fangstskuta 'Sjøliv'. Han beskriver den lange ventetiden og uvissheten, ettersom dager og uker går uten at de finner livstegn etter de savnede, og hvordan dette påvirket menneskene i Ny-Ålesund – ikke minst min bestefar direktør Michael Knutsen.

Jeg har her kun tatt med deler av det Ram beskriver dagboken, og sitatene er hentet fra de to siste dagene, den 17. og 18. juni.

Fra KAP. V :

Roald Amundsen

Som kjent kom ikke flybåtene lenger enn til knappe 88 grader Nord. - Amundsen forteller at de der gikk ned i åpent farvann mellom to belter av drivis, men disse drev så fort sammen, at flybåtene ikke fikk lettet igjen. De ble totalt låst fast av ismassene. - Der slet de i tre og en halv uke, med å lage en såpass lang og slett 'bane', at de kunne få et fly på vingene med alle seks ombord. Det var lange dager med hardt arbeid på isflaket i kulde og med svært små matrasjoner. Amundsen skrev bl.a. følgende i sin bok. Sitat : « - Hver eneste dag, når vi satt i vår lille messe på 'N 25' og inntok våre beskjedne måltid, hørte man gjerne en eller annen si : ' - *Ja, når vi bare kommer ned til Knutsen!*' »

Den 15. juni klarte de endelig – etter tre og en halv ukes forferdelig slit på isflaket - å få 'N 25' opp fra isen med alle seks ombord. 'N 24' måtte de bare forlate. På vei mot Ny-Ålesund måtte de nødlande ved Nordaustlandet, men heldigvis var fangstskuta 'Sjøliv' så nær at de ble oppdaget, og med den kom de da - etter å ha vært savnet i ca. en måned – tilbake til Ny-Ålesund.

Om ankomsten til Ny-Ålesund skriver Amundsen bl.a. - Sitat : « - Den mottakelse, som nå ble oss til del glemmer vi nok ikke, selv om hukommelsen svikter på andre områder. Man lo, man gråt, man tok på oss og man betraktet oss med helt uforstående blikk. 'Men du store Gud er det dere!' - Og nå fortalte de, hvordan de hadde ventet og ventet... plutselig sto vi midt imellom dem – de døde våknet til live. Det var intet under at reaksjonen var voldsom. Et fornuftig ord ble det neppe sagt den første halve time.»

Amundsen skriver om gjensynet med sine 'kjære gamle venner', bl.a. Kaptein Hagerup, løytnant Horgen, Zapffe, Ram, Berge og andre.

Om min bestefar Michael Knutsen skriver han i denne forbindelse følgende. -

Sitat : « - Den siste på plassen, ikke av fri vilje, men fordi det tok ham tid å komme hele veien ned fra direktørboligen, var vår inderlig kjære vert. Stakkars Knutsen, han hadde sprunget så han først måtte stå en stund for å gjenvinne pusten. Det ble et varmt gjensyn. Av alle dem som hadde savnet oss i denne tid var der knapt noen som vårt fravær hadde berørt sterkere. Sent og tidlig, fortalte man, hadde han speidet etter oss. Stor og kraftig som han var ante man ikke at der innenfor slo det mykeste, varmeste hjerte. Intet under derfor, at møtet med Knutsen ble noe for seg selv.»

Etter velkomsten nede på kaien bar det avsted opp til direktørboligen, hvor de som Amundsen skriver, hadde tilbrakt alle de uforglemmelige dager før sin avreise. - Sitat : « - I det vi trådte inn i stuen braket salutten løs. Stasjonen hilste oss velkommen tilbake. Og aldri har vel fedrelandssangen lydt vakrere. Stående stod den lille skare i stuen der om natten, under giv akt, og lyttet til vår kjæreste sang. Ikke tror jeg det fantes et tørt øye ved den anledning.»

Amundsen skriver videre at det nå strømmet inn telegrammer fra alle verdens kanter, og at Kongen og Dronningens var det første. Sitat : « - Dronningen og jeg ønsker Dem og Deres ledsagere velkommen tilbake. Jeg takker Dem for Deres innsats og for atter å ha gjort Norge ære. Håkon R.»

Deretter fulgte Kronprinsen, så Storting, regjering, Universitetet, alle landets byer, kommuner osv. Den engelske konge, den tyske Riksdagspresident var blant de mange telegrammer fra utlandet. Han forteller også at Kings Bay Kullkompani sin telegrafist, hr. Hagenes, arbeidet under høytrykk hele denne tiden..

Hjemreisen fra Ny-Ålesund gikk med Kullkompaniets chartrede båt 'Albr.W. Selmer'. Den 25. juni var den ferdig med å laste kull og tok samme ettermiddag 'N 25' og marinens to Hansa-Brandenburgere ombord. I denne forbindelse skriver Amundsen bl.a.:

Sitat: « - Det var hårdt å si Knutsen og Kings Bay farvel. Alltid skal den strålende gjestfrihet vi nød der og den vidunderlige pleie som ble oss til del efter vår tilbakekomst bli bevart i kjært minne.»

Min farfar Michael Knutsen fikk i forbindelse med avskjeden kikkerten Roald Amundsen hadde brukt på ekspedisjonen. Den er fremdeles i familiens eie.

BARNDOMSMINNER FRA SKJÆRVA

De gamle rødmalte "Knutsen-budene" - som de ble kalt den gangen - står der også fremdeles, men nå med andre eiere, og vel i dag med andre navn. Skjønt da jeg sto der og mimret og så på mitt barndomshjem, hørte jeg plutselig : « - Er det du Jan??» Det viste seg å være en 'jente og gutt' fra min barndoms Skjerva, men nå et ærverdig ektepar - Gunvor Tønnesen og Cato Olsvik.

Cato var forøvrig en god boksekamerat i Aksla bokseklubb fra 1945 og noen år fremover til jeg reiste fra byen pga. skolegang og studier. Og Cato fortalte at folk på Skjerva fremdeles kaller kaia mellom sjøbudene for "Knutsen-platten". Langhuset står der også ennå.

Det jeg husker best fra Langhuset er bøtker Årset. Jeg beundret hans ferdigheter når han laget tønner, og han hadde alltid tid til å snakke med oss unger samtidig som staver og bånd ble til sildetønner. Han hadde arbeidet hos "Skjervakongen", som han sa, og han fortalte meg mang en historie fra dengang. Men han fortalte ikke om at han selv en gang veddet med min far Molvin, at han også turte stupe fra taket på den buda som ligger rett nedenfor den tidligere kontorbygningen til min bestefar - hvor nå far, mor, min søster Åse og jeg bodde, etter at Elling Årset hadde overtatt budene og hele eiendommen etter bestefar. -

Jan Molvins far, Molvin Olav Knutsen, som også jobbet i selskapene.

Hagen i Skjerva-villaen. Jan Molvins far, Molvin Olav Knutsen (høyre) og hans mor, Margot (født Sæther), ved siden av.

Min søster Åse, som er 8 år eldre enn meg, fortalte at min far skulle stupe først og så skulle Knut Årset stupe etterpå. Knut hadde visst aldri stupt fra en slik høyde før, og ingen trodde han ville våge det; men det gjorde han!

Det var bare det, at han gikk rundt, landet på ryggen og fikk slått all lufta ut av seg. Min far som var kommet opp på brygga, måtte hoppe uti igjen og hente Knut i land. Han skadet seg ikke ellers, og min søster sa at han var både glad og fornøyd, for han vant jo veddemålet!

Jeg kan også selv huske min far når han på fine sommerdager kom gående over bodtaket i lang svart badedrakt, og ungene som lekte nede ved brygga ropte :

« - Skynd dokke hit guta, han Knutsen ska stupe! » Da var jeg stolt!

Nedenfor Langhuset mot Aspøvågen står faktisk også "tankene" hvor vi unger lekte gjemsel om somrene - innimellom bading og fotball med "svarteperlyre" på marka nedenfor den tidligere Knutsen-villaen.

Nå husker jeg også at ungdommene på Skjærva pleide å samles på denne marka på fine sommer-søndager, og jeg synes faktisk jeg kan høre tonene fra

sveivegrammafonen og se for meg - jentene i lyse lette sommer kjoler, noen også i såkalte rombabukser, og "storeguttene" - som vi unger kallte dem - i langbukser og hvite skjorter. "Swing it magistern, swing it!» med Alice Babs. Den sitter i ørene ennå - 60 år etter! Disse minnene må være fra midten av tretti-tallet og fram til 1944 da vi flyttet fra Kjøpmannsgata 17 på Skjærva.

Nå er marka borte. Store blokker i to rekker er bildet i dag. Mellom disse blokkene finner jeg likevel igjen Woldstad-huset der en av mine barndomsvenner, Kjell Wolstad, og jeg spilte fotball - fremdeles med "svarteperlyre" - og han "var" keeper Reidar Skarbøvik på Ålesund og jeg keeper Reidar Fannemel på Rollon. - "Steinrøysa" - enda en spennende lekeplass for oss unger - har også måttet vike for "fremskrittet"..

Skal tro hvor de nå befinner seg, guttene og jentene fra dengang: Tutti, Kjell, Jon, Evald, Algot, Tore, Jonny, Sigurd, Ragnhild, Trygve og alle de andre? Og "storeguttene" som vi ungene beundret: Benna, Harry, Egil, Alf, Magnar og mange, mange flere? Og fotballaget på Skjærva, der hvor "storegutane" spilte - og var heltene til oss småunger..

Jeg rusler ned trappa til brygga. Det ligger ikke noen båt der nå, men jeg fremkaller lekende lett bilder fra barneåra, og ser sildesnurpere, konter med klippfisk og ikke å forglemme favoritt-skutene mine, «Vesleper» og «Veslekari».

Det var alltid liv og røre på kaiene og i budene etter at Elling Årset hadde overtatt etter Skjærvakongen.. Vi unger hadde det fritt og godt på Skjærva. Vi var overalt, men inne i budene hvor arbeidet gikk for fullt med salting av fisk og sild og legging i kasser og tønner, var vi nok i veien av og til.

Det var formann Johansen som "regjerte" i Skjærevabodene den gangen, og vi unger fikk fart på beina når tålmodigheten hans av og til tok slutt, og han ropte ut noen - la meg kalle det - "klare meldinger" om at det var best å komme seg ut og ikke gå i veien. Vi hadde virkelig respekt for formann Johansen, positiv respekt, vil jeg si. - Jeg var kanskje litt privilegert siden familien Johansen bodde i 2. etasje i Kjøpmannsgata 17, og to av barna - Alf og Ragnhild - var lekekamerater.

Når jeg tenker tilbake, så var det nok ikke helt ufarlig en del av de tingene vi unger kunne finne på. Så formann Johansen følte nok ansvar, ikke bare for at arbeidet skulle gå uforstyrret, men også for at vi unger ikke skulle bli skadet.

NOEN REFLEKSJONER

Jeg tror som tidligere nevnt at det ikke er så mange Ålesundere i dag som husker eller vet hvem Michael Knutsen var, hva han sto for og og hva han utrettet i og for byen, etter at han i 1898 - sammen med sin kone Othilie og sønnene Olger, Henry og Molvin - kom hjem fra Amerika med en betydelig formue. I 1901 grunnla han som kjent "Aksjeselskapet Skjerva", som han drev og eide fram til 1933, - dvs. en tidsperiode på mer enn 30 år av Ålesunds historie.

Brannen i Ålesund 1904

I denne tidsepoken skjedde det største drama i byens historie, nemlig Ålesundsbrannen, som brøt ut lørdag den 23. januar 1904 og jevnet så godt som hele byen til jorden! Syv-åtte tusen mennesker ble hjemløse! Folk trodde det måtte ta både ti og femten år å bygge byen opp igjen, men alt etter fem år stod byen der gjenreist med vakre hus i mur og stein, mange av dem i Jugendstil. Sammen med andre var Michael Knutsen med og skaffet nødvendig kapital til denne storslåtte gjenreisningen av byen. Michael gikk da også inn i bystyret i 1905.

Kullmangel i Norge og Ny-Ålesund

Også 1. verdenskrig - 1914 til 1918 - er innenfor perioden som beskrives her. Som følge av krigen oppsto en katastrofal kullmangel i Norge. I 1916 var det Michael Knutsen, som sammen med Peter S. Brandal, Trygve Jervell og høyesterettsadvokat Trygve Klausen, tok initiativet til danningen av Kings Bay Kull Comp. A/S, for gjennom kullgruvedrift på Svalbard å skaffe kull til landet og til den store dampskipsflåten. Som en følge av denne satsingen, har byen Ålesund fått en "avlegger" på Svalbard. Gruvebyen som vokste frem der oppe, og som rundt 1920 hadde en arbeidsstyrke på omkring 300, fikk nemlig navnet "Ny-Ålesund"!

Suverenitet over Svalbard

Kings Bay Kull Company sin satsing med oppbygging, drift og utvikling av gruvebyen Ny-Ålesund, spilte nok også uten tvil en rolle da Norge ved en internasjonal traktat i 1920 fikk suvereniteten over Svalbard. Nevnes bør vel også at Svalbard ved lov av 14. august 1925 ble en del av kongeriket Norge.

ETTERORD

Bestefar var en flink forteller, og jeg er glad for at jeg hadde mine barneår i en tid da det var vanlig å gå på familiebesøk til tanter, onkler og besteforeldre. Leke med søskenbarn og høre på de voksne når de pratet om "gamle dager".

Da krigen kom, ble jeg sendt fra byen og inn til Åsestranda til bestefar og bestemor. Det jeg også husker med stor glede er juleselskapene ute i Hessaskaret, der bestefar og bestemor bodde de siste leveårene. Det var tradisjon og da var - så sant det var mulig - hele familien samlet.

Min tante Hjørdis - eneste datteren til Michael og Othilie - sto for disse juleselskapene de siste årene. Hun var et enestående menneske og bodde hjemme og stelte for sine foreldre så lenge de levde. Hun var glad for det, og hun ville og ønsket det selv! Det sa hun til meg mang en gang i senere år, når hun fortalte om tiden på Skjærva.

Min far tok meg ofte med ut i Hessaskaret ellers også, og det var som regel under disse besøkene bestefar fortalte meg om sine spennende opplevelser fra det harde gullgraverlivet i Alaskafjellenes villmark.

Men det hendte imidlertid rett som det var at bestemor, Othilie, som alltid var i nærheten, supplerte og kom med små tillegg og kommentarer. ---

Av disse forsto jeg at bestefar ikke bare var sterk og tøff, men at han også var et følelsesmenneske. Han tålte ikke urettferdighet! Oppdaget han at noen led urett, sa han tydelig ifra! Han hadde temperament, men var også en myk mann. Han hadde en egen evne til å vise omtanke for andre; og ikke bare det. Han gjorde også noe med det, enten det nå var økonomisk hjelp eller om det var ren menneskelig støtte.

Jan Molvin Knutsen

KILDER

Samtaler med Michael Knutsen (Synes) min farfar - født 1863, død 1948
 Samtaler med Molvin Knutsen min far - født 1898, død 1953
 Samtaler med Hjørdis Knutsen min tante - født 1905, død 1998
 Samtale med Monrad Norderval Prest i Ålesund 1951, 'Isavspresten'

Johan S. J. Molnes : «Vigra-slekter gjennom 500 år» , Utgiver :
 Giske kommune, SMP - TRYKK
 Sunnmørsposten 1987

Gerhard Kjølås : «GULL – Kampen om gullet i Alaska»
 Varde Forlag 1947.

Albert Viksten : «I Gulljegeres Spor» , Grøndahl og Sønns Forlag, Oslo 1952

Monrad Norderval : «Mannen og Båten» , Stavanger 1958

Monrad Norderval : «Av sjømannsblod, en biskops erindringer fra guttedager og ungdomsår», Gyldendal Norsk Forlag 1972 . .

A/S Skjerva : «Telegram-bok over avsendte telegram fra 1918 – 1921». .
 (I privat eie).

Kristian Bugge : «Ålesunds historie, Bind I og II, utgitt 1923

Ålesund kommunes arkiv : M. Knutsen bystyre og formannskaps-
 representant, i Ålesund fra 1905 til 1913.

Ålesund byfogd : «Realpantereregister Aspøy» , matr. nr. 34
 Ivar Aasens gade

Roald Amundsen : «GJENNOM LUFTEN TIL 88 GRADER NORD»,
 Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1925

Rolf Hanao : «Kings Bay Kull Comp. A/S 1917 – 1992»
 Schibsteds Forlag A/S, Oslo 1993

Leo Oterhals : «Polhav – om personligheter i skruisen»
 Trykk AiT Norbok, Juni 1997.

Diverse avisartikler : «Sunnmørsposten» , torsdag 19. august 1920
 «Sunnmørsposten» , torsdag 8. februar 1923
 «Sunnmørsposten» , ca. 26. sept. ... 1948
 «Bergens Tidende», lørdag 29. februar 1964
 «Vikebladet» , torsdag 12. mai..... 1964
 «Adresseavisen», lørdag 17. des.1966
 «Sunnmørsposten», lørdag 14. januar 1994
 «Aftenposten» , lørdag 4. april .. 1998
 «Romerike Blad» , onsdag 8. april 1998
 «Sunnmørsposten», torsdag 16. august 2001

Digitalarkivet Bergen havn 1875-1924 (M.K. Avreise 30.april 1883, Nederlandske Amerika Linje).
 Turistforeningens 58. årbok 1926: artikkel av Einar Knudsen «Besøk i Ny-Ålesund» side110 - 122

OM JAN MOLVIN KNUTSEN

Jan Molvin Knutsen i Ny-Ålesund på Svalbard i 2009, sammen med Oddny Karin Knutsen, kone til hans fetter Terje Michael Knutsen. Her foran direktørboligen til hans bestefar ('Villaen' – nå «Amundsen-huset») i Ny-Ålesund.

Denne biografiens forfatter, Jan Molvin Knutsen, ble født i Ålesund 14. juni 1931. Han døde 4. oktober 2015, da bosatt på Jessheim i Ullensaker. Jan Molvin døde 84 år gammel etter et alvorlig hjerneslag hjemme i sin egen leilighet på Jessheim tre uker tidligere. Han etterlot seg tre sønner og fem barnebarn. Selv om han ble født i Ålesund, levde han hele sitt voksne liv på Romerike i Akershus.

Han var gift med *Judith Karen «Bibbi» Seljeseth Knutsen* (1933-2005) fra Ulsteinvik utenfor Ålesund. Hun jobbet først innen tannpleien i Forsvaret og deretter i skoletannpleien, før hun ble adjunkt og lærer i Ullensaker.

Jan Molvin Knutsen vokste opp i Ålesund, og dro skoletrøtt til sjøs bare 14 år gammel. Det lå altså ikke helt i kortene at han senere skulle bli lektor. Han arbeidet innen fiskeindustri og utenriksfart fra 1945-49.

Jan Molvin sin far, *Molvin Olav Knutsen*, født i USA, hadde en rekke verv innenfor Michael Knutsens virksomheter, både i Ålesund, Oslo, New York (Western Norway Trading Company) og i Ny-Ålesund på Svalbard. Molvin Olav hadde også en periode et eget fartøy innenfor rederiet. På trettitallet reiste han sammen med en del nordmenn til Galapagos bl.a. sammen med Jan Molvin sin onkel, *Jens Sæther*. Her forsøkte Molvin Olav å etablere virksomhet rundt fiskeindustri, men måtte pga. sykdom returnere til Ålesund og familien sin. Jens Sæther ble imidlertid værende i Sør-Amerika, og flyttet senere til Colombia og etablerte en stor familie der.

I 1950 gikk Jan Molvin Knutsen på befalsskolen på Gimlemoen og deltok i de fredsbevarende styrker i Tyskland 1951-53. Han fullførte Idrettshøgskolen Militær linje i 1955 og var i Forsvaret en lang periode både som idrettsoffiser og undervisningsleder for Hærens Sivilopplæring (1963-68). I denne perioden jobbet han også som gymlærer på Eidsvoll Landsgymnas (1957-59) og Kristelig Gymnasium (1960-63). Han jobbet på Nordby ungdomsskole og studerte ved Universitetet i Oslo 1969-1975. Som cand.philol. begynte han på Jessheim videregående skole i 1975. Her jobbet han som lektor og til slutt undervisningsinspektør til 1996.

Idrett og boksing var viktig for Jan Molvin Knutsen, selv om han ga seg svært tidlig i karrieren. Han ble junior norgesmester i lett tungvekt i Oslo i 1950. Aller gjevest i følge han selv var å vinne det Allierte mesterskapet i Tyskland i 1952. Han stiftet og var formann i Ullensaker Bokseklubb på Jessheim i en årrekke.

Jan Molvin Knutsen spilte både piano, fiolin og gitar. Han vokste opp med en far som spilte fiolin og en mor som var dyktig pianist. Han var også med på oppstarten av Ullensaker Korforening sammen med nabo og dirigent Brekke i 1972. Interessen for malerier og kunst gjorde også at han en periode var formann i Ullensaker Kunstforening på 1980-tallet.

Som pensjonist interesserte Jan Molvin Knutsen seg for gamle norske mynter, og hadde en betydelig samling. Han kjøpte og solgte mynter aktivt. I tillegg forfattet han en bok om sin bestefar og Knutsen-Synnes – familiens bakgrunn fra USA, samt deres redervirksomhet i Ålesund og ikke minst gruvedriften i Ny-Ålesund på Svalbard.

- Det er resultatet av dette omfattende arbeidet som nå foreligger her.

Michael Synnes, sønn